

Liturghia Bisericii din Sarum

Tradusă de Drd. **Ionuț Blidar**

Traducerea de față este prima traducere în limba română a unei Liturghii apusene vechi. Am încercat să realizez o traducere fidelă surselor originale și în același timp accesibilă slujirii contemporane. Importanța acestei Liturghii este sporită de faptul că trei mari Patriarhii Ortodoxe (Patriarhia Antiohiană, Patriarhia Rusă și Patriarhia Sârbă) au repus în slujire Liturghii aparținând familiei liturgice Gregoriene, familie liturgică din care face parte și această Liturghie.

Pentru prima dată Liturghia Bisericii din Sarum a primit o formă clară între ani 1078 și 1099 sub oblăduirea Sfântului Osmund, Episcop și ctitor al Catedralei din Salsbury (Sarum). Ea își trage însă seva din rânduielile anglo-saxone anterioare. Acestea au fost introduse în spațiul englez de către Sfântul Augustin de Canterbury și de către ceilalți misionari care îl însoțeau. Inițial ei au slujit Liturghia cu care erau obișnuiți, adică pe cea din Roma, dar încă foarte de vreme în timpul misiunii au ajuns în contact cu o serie de alte elemente liturgice. Principalele rituri care și-au pus amprenta asupra modului de slujire englez sunt: Ritul Galican (care era folosit și în spațiul englez, la curtea lui Ethelbert, în mica biserică din Canterbury, a Sf. Martin de Tours), Ritul Britanic (în care slujeau creștinii care se refugiaseră în Wales) și Ritul Celtic (care era folosit de misionarii scoțieni). Foarte important de precizat este că Ritul Britanic și Ritul Celtic își au rădăcinile în Răsărit. Ele însă au primit în timpul misiunii Sfântului Gherman, mai ales în contextul legăturilor care erau între Irlanda și Galia, elemente galicane.

În Istoria eclesiastică a Sfântului Beda Venerabilul¹ putem citi dialogul epistolar purtat de Sfântul Augustin cu părintele său duhovnicesc, Sfântul

¹ Beda, *Ecclesiastical History of the English Nation*, Book I, Chapter XXVII, <http://www.fordham.edu/halsall/basis/bede-book1.html>.

Grigorie cel Mare (Dialogul) al Romei. Prezentându-i contextul liturgic existent în spațiul în care își desfășura misiunea, Sfântul Augustin îl întreabă pe Patriarhul său ce să facă, să slujească și să instituie în Biserici pe care le va întemeia doar Liturghia Romană sau să preia și elemente caracteristice locului. Sfântul Grigorie îi spune “să aleagă cu grijă” cele ce “sunt bineplăcute lui Dumnezeu Atotțiitorul” atât din Ritul Roman cât și din cel Galican sau din ritul oricărei alte Biserici (locale) și să formeze astfel o singură rânduială liturgică cu care să îi obișnuiască pe englezi.

Astfel putem spune că Ritul Saxon primar a fost în primul rând o îmbinare a Ritului Roman cu cel Galican. Mai târziu s-a produs și un amestec cu Ritul Britanic și cu cel Celtic astfel introducându-se s-au statornicindu-se (pentru că deja existau în Ritul Galican) elemente din Ritul răsăritean. Din această îmbinare se naște Ritul Sarumului care unește în sine trei nobile familii liturgice: cea Romană, cea Galicană și cea Răsăriteană.²

Așa cum am spus la început, importanța cunoașterii acestei Liturghii este dată și de redescoperirea în Ortodoxie a Ritului Ortodox Apusean (Western Orthodox Rite), adică a rânduieleiilor liturgice existente în Apus până la schisma din 1054. Această redescoperire a dus la convertirea de la Anglicanism la Ortodoxie a unui număr considerabil de parohii care au adoptat Ritul Ortodox Apusean. Spre deosebire de reintroducerea în cultul ortodox a unor Liturghii orientale vechi precum cea a Sfântului Marcu și cea a Sfântului Grigorie Teologul spre a fi slujite în zilele de prăznuire ale sfinților care le-au alcătuit, reintroducerea Liturghiilor apusene în cultul ortodox presupune slujirea lor permanentă ca Liturghi normative ale comunităților ortodoxe de Rit Apusean. În prezent în Biserica Ortodoxă, Arhidioceza Creștin Ortodoxă Antiohiană a Americii de Nord (Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America), Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei (Russian Orthodox Church Outside of Russia) și Dioceza Franței și a Europei Occidentale din Biserica Ortodoxă Sârbă (Diocèse de France et d'Europe Occidentale de l'Eglise Orthodoxe Serbe) au în componența lor parohii în care se slujește conform Ritului Ortodox Apusean. Trebuie spus că Arhidioceza Antiohiană este Mitropolie Autocefală a Patriarhiei Antiohiei, Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei face parte din Biserica Ortodoxă Rusă fiind sub ascultarea

² *The Liturgy of the Church of Sarum. Together with the Kalendar of the same Church*, translated from the Latin, with a Preface and Explanatory Notes by Charles Walker, with an Introduction by Rev. T. T. Carter, M.A., Rector of Clewer, London: J.T. Hayes, Lyall Place, Eaton Square, 1866, pp. 3-4.

Patriarhului Kiril al Moscovei, iar Dioceza Franței și Europei Occidentale este o dioceză a Bisericii Ortodoxe Sârbe.

În Prefața celei de a doua ediții a cărții, ce cuprinde rânduiala Tainelor și a Ierurgiilor conform Ritului Ortodox Apusean din Arhidioceza Antiohiană, Mitropolitul Primat Filip afirmă următoarele: “Prima Ediție a “St. Andrew Service Book” a fost aprobată spre a fi folosită de Congregația de Rit Apusean a Arhiepiscopiei Creștin Ortodoxe Antiohiene a Americi de Nord în 1989. Această a doua ediție, îmbunătățită ca format și lărgită în conținut, va fi bineprimită de clerul și credincioșii Arhiepiscopiei noastre care slujesc într-o tradiție la fel de veche ca și cea Răsăriteană.[...] Ne rugăm ca atenta folosire a acestor Liturghii autorizate și a celorlalte rânduieli și slujbe de către clerul și credincioșii de Rit Apusean a iubitei noastre Arhiepiscopii să fie cauza unei renașteri duhovnicești și liturgice în Biserica noastră din America de Nord.”³

Tot Mitropolitul Primat Filip spune: “Arhiepiscopia Autocefală Creștin Ortodoxă Antiohiană a Americii de Nord, în concordanță cu cinstita tradiție a Bisericii, respectă și încurajează deplinătatea rânduielilor slujbelor Apusene, care mărturisesc Sfânta, Soborniceasca și Apostoliceasca Credință Ortodoxă și de aceea dă binecuvântare de a se folosi în Vicariatul de Rit Apusean al Arhiepiscopiei.”

Unul dintre marii promotori și susținători ai Ritului Ortodox Apusean a fost și Sfântul Patriarh Tihon al Moscovei. La propunerea sa (pe când era episcop misonar în America) Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse a analizat (între 1904 și 1907) și apoi a binecuvântat, făcând câteva modificări, rânduielile liturgice ale Ritului Ortodox Apusean.⁴

Principala modificare constă în adăugarea unei epicleze explicate în textul liturgic apusean. Trebuie spus că în perioada de sfârșit a Evului Mediu se conturează în Apus convingerea că Prefacerea are loc la rostirea cuvintelor de instituire, “Acesta este Trupul Meu... Acesta este Sângele Meu”, înainte de această perioadă însă, credința că Prefacerea are loc ca urmare a unei Epicleze predomina și în Biserica Romană⁵ la fel de mult ca și în cea Răsăriteană.

³ Saint Andrew Service Book, *The Administration of The Sacraments and Other Rites and Ceremonies According to the Western Rite Usage of the Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America*, First printing, January 1996, Electronic text 1999, <http://whittier.stmichael.org/ocp>.

⁴ *Russian Observations upon the American Prayer Book*, translated by Wilfrid J. Barnes, and edited with notes by Walter Howard Frere, A. R. Mowbray and Co. Ltd. London; Milwaukee, U.S.A., The Young Churchman Co., 1917.

⁵ L.R.C.P. Cuthbert E. G., M.R.C.S. Atchley F., *Ordo Romanus Primus*, The De La More Press, London, 1905, p. 102.

Sfântul Ghelasie al Romei vorbește despre sfințirea pe care o face Sfântul Duh (“Sancto Spiritu perficiente”⁶), iar în Biserica Africană o epicleză⁷ explicită era în uz.⁸

Un alt ierarh providențial pentru Ortodoxia de Rit Apusean este Sfântul Ioan Maximovici de San Francisco. El îi îndemna pe fii săi duhovnicești, care țineau rânduiala apuseană, astfel: **“Niciodată, niciodată, nicodată să nu lăsați pe cineva să vă spună că pentru a fi ortodox, trebuie să fi răsăritean. Apusul a fost ortodox pentru o mie de ani și cinstita sa Liturghie este cu mult mai veche decât ereziile sale.”**⁹

Pentru prezenta traducere trebuie să amintesc cu recunoștință numele a doi iubitori ai rânduieiilor liturgice apusene vechi, primul este Charles Walker, cel care a tradus din limba latină în limba engleză Liturghia Bisericii din Sarum (această traducere s-a publicat în 1866 la Editura J.T.Hayes sub titlul *The Liturgy of the Church of Sarum. Together with the Kalendar of the same Church*) și cel de al doilea este Prea Cuviosul Părinte Aidan Keller, ieromonah al R.O.C.O.R., paroh al Bisericii Ortodoxe “Acoperământul Maicii Domnului” (“Holy Protection Orthodox Church”), din Austin, Texas, neobosit redescoperitor și slujitor al Ritului Ortodox Apusean (lui i se datorează apariția cărții *Divine Liturgy*, Vol. 6, St. Peter the Apostle, Western Rite, Priest’s Edition, SDP).

De asemenea, este necesar să îl menționez pe Dr. Joseph J. Overbeck¹⁰ (1821-1905), primul “luptător” pentru refacerea Ritului Ortodox Apusean și cel dintâi “părinte” al redescoperirii Liturghiilor apusene ortodoxe. Overbeck spunea într-unul din articolele sale că Liturghia celebrată de Sfântul Leon și

⁶ Gelasius, *De duabus naturis in Christo*, dat în M. J. Routh’s *Scriptorum Ecclesiasticorum opuscula*, Oxonii, 1840, t. ii, p. 139, l. 15. Cnf. Gratiani *Decreta*, pars II: caus. I: qu: cap. 92.

⁷ *Optatus, contra Parmeniano* Lib. VI: “Altaria Dei ... in quibus vota populi et membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens invocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus Sanctus.”; Epistola lui Firmilian către Sfântul Ciprian, cap. X: “Ut et invocatione non contemptibili sanctificare se panem et eucharitiam facere simularet.” (Cypriani, *Opera*, pt. ii. P. 223, Ep. lxxv).

⁸ Citatul se găsește în *Optatus, Contra Parmen.*, Lib. VI; și în Fulgentius Aa Monimum din W. Palmer, *Origines Liturgicae*, Oxford, 1836; vol. I, p.138, nota V.

⁹ Cf. <http://www.allmercifulsavior.com/Liturgy/Orthodoxwiki.html>

¹⁰ A.B. David F. Abramtsov, *The Western Rite and The Estern Church*, Dr. J.J. Overbeck and his scheme for the re-establishment of The Orthodox Church in the West, University of Pittsburg, 1961.

de Sfântul Grigorie cel Mare poate revendica aceleași drepturi ca cea a Sfântului Vasile și cea a Sfântului Hrisostom.¹¹

Pentru binecuvântarea de a traduce Liturghia aceasta și pentru dragostea cu care m-a susținut îi mulțumesc părintelui meu duhovnic, Simeon Stana și nădăjduiesc ca pentru rugăciunile sale și pentru ale Fericitei și Slăvitei Pururea Fecioare de Dumnezeu Născătoare Maria și ale tuturor sfinților care au slujit această Liturghie de-a lungul vremii în Apus, ca preoți sau credincioși, să fie cu folos apariția ei și în limba dreptslăvitorilor români.

Liturghia Bisericii din Sarum¹²

Rânduiala Liturghiei

În timp ce se îmbracă în sfintele veșminte, Preotul care se pregătește să slujească Liturghia, va spune următorul Imn:

Imnul:

Vino¹³, Duhule Sfinte, Ziditorule,
Cercetează mințile robilor Tăi,
Umple cu harul cel de sus
Inimile pe care Tu le-ai zidit.

Cel ce ești numit Mângâietor,
Dar al Dumnezeului Preaînalt,
Izvor viu, foc, dragoste
Și ungere duhovnicească.

Tu, dar în șapte chipuri,
Deget al Dreptei lui Dumnezeu,
Cel făgăduit după iconomia Tatălui,
Care prin cuvânt desăvârșești grăirea.

¹¹ *The Orthodox Catholic Review*, No. 4 (October – December, 1876), p. 288.

¹² Am redat aici rânduiala Sarumului așa cum apare ea în *The Liturgy of the Church of Sarum (...) translated from the Latin (...) by Charles Walker*, London, J.T.Hayes și în *Divine Liturgy*, Vol. 6, St. Peter the Apostle, Western Rite, Priest's Edition, SDP. O parte a indicațiilor tipiconale provin din prima carte, iar o alta este din cea de-a doua. În general nu există deosebiri mari între cele două surse, în ceea ce privește rubricile.

¹³ *Veni, creator* din *Breviarium Romanum Ex Decreto SS. Concilii Tridentini Restitutum*, Editio XVIII Juxta Typicam, Pars Verna, Ratisbonae, 1939.

Luminează simțirile,
Revarsă dragostea în inimi,
Întărind cu putere veșnică
Neputincioasele mădulare ale trupurilor noastre.

Izgonește departe pe cel potrivit,
Și dă-ne pacea Ta îndată;
Sub povățuirea Ta
Păzește-ne de orice vătămare.

Prin Tine să-L cunoaștem pe Tatăl,
Să-L aflăm și pe Fiul,
Și să ne încredințăm în toată vremea Ție,
Duhule Dumnezeiesc¹⁴.

Lăudat fie Dumnezeu Tatăl cu Fiul,
Și Duhul cel Mângâietor;
Iar Fiul să ne trimită nouă
Darul Duhului cel Sfânt. Amin.

P: Trimite-vei Duhul Tău, și se vor zidi

M: Și vei înnoi fața pământului.

P: Dumnezeule, înaintea Căruia orice inimă se vădește, Căruia se mărturisește toată voirea și nimic se ascunde, curățește cugetele inimilor noastre prin revărsarea Duhului Tău Celui Sfânt, ca să ne învrednicim a Te iubi desăvârșit și a Te slăvi după cuviință. Prin Iisus Hristos Domnul nostru, Carele împreună cu Tine viețuiește și domnește în Unimea Duhului Sfânt, fiind Dumnezeu, în vecii vecilor. Amin.¹⁵

¹⁴ În textul latin: “utriusque Spiritum.”

¹⁵ În catedrale și în bisericile mănăstirilor mari în toate Duminiile și la Praznice Liturgia începe cu o procesiune (intrare solemnă sau vohod) numită *ante crucem*. Se pornește dinspre palatul episcopal (la catedrale), iar apoi se intră în biserică. În fruntea acestei procesiuni este purtată Crucea, apoi urmează ministranții care duc sfeșnicele și cădelnița, Ipodiaconii, Diaconii cu Evanghelia, Preoții cu Liturghierul și, la urmă, Episcopul care îi binecuvântează pe credincioși prin stropire cu apă sfințită. Rânduiala acesta se mai păstrează încă în Apus. În bisericile parohiale doar preotul și ministrantul alcătuiesc procesiunea, care pornește de obicei din sacristie (diaconicon). Atunci când ajunge în dreptul Iconostasului, Preotul se întoarce cu fața la credincioși și pomenește numele celor vii și

După ce psalții intră în strană¹⁶, cântă Introitus (antifonul intrării), iar Preotul și ministrantul, de pe solee¹⁷ recită alternativ:

Introitus¹⁸

(începe Protopsaltul) **Iară mie**¹⁹ (continuă întreaga Strană) **foarte îmi sunt cinstiți prietenii tăi, Dumnezeu, foarte s-au întărit stăpâniile lor.**

Doamne, cercatu-m-ai și m-ai cunoscut: Tu ai cunoscut șederea mea și sculara mea.

Iară mie foarte îmi sunt cinstiți prietenii tăi, Dumnezeu, foarte s-au întărit stăpâniile lor.

Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh!

Precum era la început și acum și pururea și în vecii vecilor, amin!

Iară mie foarte îmi sunt cinstiți prietenii tăi, Dumnezeu, foarte s-au întărit stăpâniile lor.

*Rugăciunile începătoare (Psamul 42)*²⁰

P: Intra-voi către Jertfelnicul lui Dumnezeu.

M: Către Dumnezeu Cel ce veselește tinerețele mele.

P: Judecă mie, Dumnezeu, și alege judecata mea de la neamul necuvios, și dela omul nedrept și viclean mă izbăvește.

răposați pentru care se aduce Liturghia.

¹⁶ Bisericile în care se slujea (și încă se mai slujește) această Liturghie, spre deosebire de locașurile Răsăritene, au un Iconostas (numit *rood-screen*) ce desparte naosul de Presbiteriu. Astfel soleele se află între Iconostas și Prestol, unde sunt așezate și stranele psalților. Aceștia intrau în Presbiteriu și se așezau în strane abia după intrarea solemnă a Preotului.

¹⁷ Trebuie menționat și faptul că Iconostasul britanic are o singură intrare, analogă ca mărime și așezare ușilor împărătești din Răsărit. Această intrare este însă una simplă, fără uși. De aceea, în spațiul ortodox britanic (în vechime și astăzi în bisericile de rit apusean ortodox) nu există regula ca numai preotul și episcopul să intre prin această intrare și să stea în spațiul dintre ea și Sfânta Masă, astfel în timpul slujbelor fiecare slujitor, fie el cleric sau nu, poate avea o ascultare liturgică ce presupune intrarea și ieșirea prin această intrare.

¹⁸ Introitus este un antifon alcătuit din unul sau două stihuri din Psalmi și „Slavă Tatălui...”. Antifonul este repetat de trei ori: o dată la început, o dată înainte de Slavă și încă o dată după Slavă. Vom exemplifica folosind antifoanele proprii sărbătorii Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie).

¹⁹ *Missale Romanum Ex Decreto Concilii Tridentini Restitutum*, Reimpression Editionis XXVIII, Juxta Typicam Vaticanam, Bonnae ad Rhenum – Aedibus Palmarum MMIV, 1920, p. 482.

²⁰ După *Psaltirea*, Tipărită cu binecuvântarea Î.P.S.P. Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, Dialectosă după edițiile vechi ale Psaltirii de Ierom. Rafail N., Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, p. 86.

M: Că Tu ești, Dumnezeu, întărirea mea: pentru ce m-ai lepădat și pentru ce măhnindu-mă umblu când mă necăjește vrăjmașul meu?

P: Trimite lumina Ta și adevărul Tău: acestea m-au povățuit și m-au adus la muntele cel sfânt al Tău, și la corturile tale.

M: Intra-voi către Jertfelnicul lui Dumnezeu, către Dumnezeu Cel ce veselește tinerețile mele.

P: Mărturisi-mă-voi Ție întru alăută, Dumnezeu, Dumnezeul meu. Pentru ce ești măhnit, suflete al meu, și pentru ce mă tulburi?

M: Nădăjduiește spre Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui, mântuirea feței mele și Dumnezeul meu.

P: Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

M: Precum era la început și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

P: Și voi intra către Jertfelnicul lui Dumnezeu.

M: Către Dumnezeu Cel ce veselește tinerețile mele.

P: Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.

Tatăl nostru. Bucură-te Marie. ²¹

După rugăciunile începătoare, preotul se îndreaptă spre Prestol. Dacă se slujește în bisericile mari Duminica sau în zilele de praznic, înaintea preotului vor merge spre Prestol, așezându-se lângă treapta Sfintei Mese, mai întâi cei doi purtători de sfeșnice, care vor așeza după Sărutarea Păcii de la început sfeșnicile în dreapta și în stânga Prestolului, pe treapta acestuia, apoi ministrantul care ține cădelnița, după aceea ipodiatonul, apoi diaconul și în final preotul. Diaconul se va așeza în dreapta preotului, înaintea Sfintei Mese, iar ipodiatonul în stânga preotului.²² Ajunși în fața treptei Sfântului Altar, preotul și ministrantul rostesc o scurtă mărturisire de pocăință:

P: Mărturisi-mă-voi Domnului că este bun, că în veac este mila Lui.

Mărturisirea

P: Mărturisesc lui Dumnezeu, Sfintei Maria, tuturor Sfinților și vouă (se întoarce cu fața spre cei din strană) că am păcătuit prea mult, cu gândul, cu cuvântul și cu fapta, din vina mea, (se întoarce spre Altar) de aceea rog pe Sfânta Maria, pe toți Sfinții (se întoarce spre strană) și pe voi să vă rugați pentru mine.

²¹ Introitul și rugăciunea Preotului se rostesc în paralel. Sfârșind rugăciunile începătoare (Psalmul 42), preotul și slujitorii se îndreaptă spre Presbiteriu, în timp ce se cântă în continuare Introitul, până la prima cădere, când începea *Kyrie*. În Ritul Roman însă se pune mare accent pe partea de început și Introitul se cântă abia după urcarea la Prestol a preotului. Astfel și Antifoanele rostite de preot sunt mai ușor de urmărit de către credincioși.

²² În parohii, ministrantul este cel care îl asistă pe preot.

Ministrantul răspunde: Dumnezeu Atotțiitorul să vă miluiască, să vă ierte toate păcatele, de tot răul să vă izbăvească, întru tot lucrul bun să vă țină și să vă întărească, și la viața cea veșnică să vă ducă.

P: Amin.

M: Mărturisesc lui Dumnezeu, Sfintei Maria, tuturor Sfinților²³ și vouă (*se întoarce cu fața spre cei din strană*) că am păcătuit prea mult, cu gândul, cu cuvântul și cu fapta, din vina mea, de aceea rog pe Sfânta Maria, pe toți Sfinții și pe voi (*se întoarce cu fața spre strană*) să vă rugați pentru mine.

Preotul răspunde: Dumnezeu Atotțiitorul să te miluiască, să-ți ierte toate păcatele, de tot răul să te izbăvească, întru tot lucrul bun să te țină și să te întărească, și la viața cea veșnică să te ducă.

M: Amin.

Preotul spune: Dezlegare și iertare de toate păcatele voastre, loc de pocăință adevărată, îndreptarea vieții, harul și mângâierea Duhului Sfânt să vă dea vouă Domnul Cel Atotțiitor și Milostiv.

M: Amin.

Dacă este de față episcopul, el se va mărturisi mai întâi, și nu preotul. De asemenea, el va răspunde preotului și ministrantului în urma mărturisirilor acestora.

Apoi preotul spune: Ajutorul meu întru numele Domnului,

M: Cel ce a făcut cerul și pământul.

P: Fie Numele Domnului binecuvântat

M: De acum și până în veac.

P: Să ne rugăm (*toți se pleacă adânc, iar preotul se roagă acum pentru cine voiește*)

După ce termină rugăciunea, preotul dă sărutarea păcii diaconului și, apoi, ipodiatonului, spunând:

P: Primiți sărutarea păcii și a dragostei, ca să vă apropiați cu vrednicie de Sfântul Altar, spre săvârșirea dumnezeieștii slujbe.

²³ În versiunile păstrate din Evul Mediu nu apare și "ție Părinte", mărturisirea ministrantului nefiind diferită de cea a preotului (trebuie spus că, deși această parte asemenea majorității părților esențiale din Rânduiala Sarumului se aseamănă cu corespondenta ei din Ritul Roman, există câteva diferențe semnificative, spre exemplu în Rânduiala Tridentină, mărturisirea se face către mai mulți Sfinți, iar în rânduielile apusene actuale, atât ortodoxe cât și în cele heterodoxe întâlnim și o mărturisire a credincioșilor, pe lângă aceasta atât în Rânduiala Tridentină cât și în rânduielile mai noi, mărturisirea celorlalți se face lui Dumnezeu, Maicii Domnului, Sfinților și preotului (prin formula "și ție Părinte").

Aceasta se face de-a lungul întregului an, mai puțin la Liturghia pentru răposați și la cea din Vinerea Mare.²⁴

Apoi cei ce au ținut sfeșnicele până în acest moment le așează pe treapta Sfântului Altar. Preotul urcă la Sfântul Altar și, stând la mijlocul Sfintei Mese, aplecat spre Sfânta Masă cu mâinile unite, zice:

P: Ridică de la noi, Doamne, toate fărădelegile noastre, ca să ne învrednicim a intra în Sfânta Sfințelor, cu minte curată, prin Hristos, Domnul nostru.²⁵

Apoi preotul se ridică și sărută Sfânta Masă în mijloc și face semnul Sfintei Cruci peste chipul său, spunând:

P: În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.²⁶ Amin.

Cădirea

Ministrantul dă tămâie diaconului, sărutându-i mâna, iar acesta o pune în cădelniță și o aduce preotului spre binecuvântare:

D: Benedicite (Binecuvintează)

P: Dominus (Domnul să binecuvinteze). Fie ca tămâia aceasta să fie binecuvântată de Cel întru a Cărui cinste se va arde, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

D: Amin

Diaconul dă apoi cădelnița preotului, sărutându-i mâna, iar preotul cădește Sfânta Masă: I) de trei ori pe mijloc; II) de trei în dreapta; III) de trei ori în stânga; IV) din nou de trei ori pe mijloc, V) cădește deasupra Sfintei Mese în cerc VI) cădește în cerc, între el și Sfântă Masă.

Diaconul, ia cădelnița, sărută mâna preotului, îl cădește pe acesta de patru ori (după aceasta ipodiatonul ridică Evanghelia spre a fi sărutată de preot), apoi laturile Sfintei Mese de trei ori, apoi Sfintele Moaște (de pe Sfânta Masă, dacă sunt), apoi pe ceilalți slujitori din Altar (ipodiatonii), apoi întregul presbiteriu.

²⁴ În Ritul Apusean, atât în cel ortodox cât și în cel heterodox există, o Liturghie specială, așa numitul *Requiem*, pentru cei răposați. De asemenea în Vinerea mare, în Apus se slujește Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, diferită ca structură de Liturghia corespondentă din Ritul Bizantin, însă cu același scop și înțeles. Vinerea Mare este singura zi în care nu se slujește în Apus o Liturghie propriu-zisă, cu Prefacere, în restul Postului Mare slujindu-se Liturghia obișnuită.

²⁵ Missalul Roman prevede aici și o rugăciune în care sunt invocați Sfinții ale căror moaște se află în Sfânta Masă.

²⁶ În Ritul Roman "În numele..." (*In nomine*) este începutul propriu-zis al Liturghiei, așa precum este în Ritul Bizantin "Binecuvântată este Împărăția..."

Ministrantul ia cădelnița, sărută mâna diaconului, îl cădește de două ori, cădește ceilalți slujitori (de două ori), apoi Iconostasul, apoi merge de cădește pe cei din strană (de două ori), pe urmă credincioșii (o dată) și după rânduială întreaga biserică (în sens invers acelor ceasornicului).

*În timpul cădirii strana cântă **Kyrie eleison.***²⁷

Kyrie

Kyrie, eleison

Kyrie, eleison

Kyrie, eleison

Christe, eleison

Christe, eleison

Christe, eleison

Kyrie, eleison

Kyrie, eleison

Kyrie, eleison

²⁷ Înainte de reformele liturgice din Evul Mediu, *Kyrie* era însoțit de nouă cereri, asemănătoare ecteniilor din Răsărit. Aceste nouă cereri variau, în funcție de ziua și de perioada liturgică în care se slujea. Spre exemplu, pentru Duminicile de peste an, cele nouă cereri erau numite *O Rex clemens*, după primele cuvinte ale celei dintâi. Iată respectiva "ectenie":

O Rex Clemens

D: Blandule Împărat, Atotțiitorule Împărat, miluiește.

C: Kyrie, eleison

D: Milostivule și nemuritorule Făcător, miluiește.

C: Doamne, miluiește

D: Carele singur domnești preste toate, miluiește.

C: Kyrie, eleison

D: Hristoase, iertând acum păcatele noastre, miluiește.

C: Hristoase, miluiește.

D: Binecuvântate Stăpâne, Carele ne poți slobozi din legăturile noastre, miluiește.

C: Christe, eleison.

D: Cela ce ai biruit moartea lui Adam celui întâi-zidit, miluiește.

C: Hristoase, miluiește.

D: Doamne, Împărate al Oștirilor și Cel ce ești nouă Mântuirea cea de sus, miluiește.

C: Kyrie, eleison.

D: Kyrios, Sfinte Pnevma, Dăruitorule al înțelepciunii, miluiește.

C: Doamne, miluiește.

D: O Kyrie Pateron, O Theos Christos, O Theos Emmanuel, eleison.

C: Kyrie, eleison.

După ce se termină Kyrie, preotul stă la mijlocul Sfintei Mese, își ridică mâinile la cer și începe:

Cântarea îngerească (Gloria)

P: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu

Apoi strana și credincioșii continuă cântarea. Clopotele se trag ca la praznice în timpul întregului imn (sau doar până la Împărate Ceresc).

C: Și pre pământ pace, între oameni bunăvoire. Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, *(se pleacă adânc)* închinămu-ne Ție, *(stă din nou drept)* slăvimu-Te, mulțumim Ție pentru slava Ta cea mare. Doamne, Împărate ceresc, Dumnezeule, Părinte Atotțiitorule, Doamne, Fiule, Unule-Născut, Iisuse Hristoașe și Duhule Sfinte. Doamne Dumnezeule, Mielușelul lui Dumnezeu, Fiul Tatălui, Cel ce ridici păcatul lumii, miluiește pre noi, Cel ce ridici păcatele lumii *(se pleacă adânc)* primește rugăciunea noastră, *(stă din nou drept)* Cel ce șezi de-a dreapta Tatălui, și miluiește pre noi. Că Tu ești Unul Sfânt, *(se pleacă adânc)* Tu ești Unul Domn Iisus Hristos, *(stă din nou drept)* întru slava lui Dumnezeu Tatăl. Amin.

Cântarea îngerească nu se cântă în Advent²⁸, nici între Duminica Septuagesima²⁹ și Paști și nici la Liturghiile pentru răposați. Excepție face numai Lunea din Săptămâna Mare, dacă Liturghia din această zi este slujită de episcop. Atunci rânduiala Sarumului prevede cântarea acestui imn.

În timp ce strana și credincioșii cântă imnul Gloria, preotul și slujitorii merg în partea dreapta a Sfintei Mese, diaconul stă în dreapta preotului, iar ipodiaconul în partea stângă³⁰. Din acest loc recită și ei imnul Gloria, cu voce mai scăzută.

Collecta

La stihul final din Gloria, preotul și slujitorii se întorc la mijlocul Sfintei Mese. Preotul își face semnul Sfintei Cruci peste chip și se întoarce spre credincioși. Își ridică puțin mâinile spre cer iar apoi le unește și spune:

P: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

Preotul se întoarce, apoi, cu fața spre Sfânta Masă și spune:

²⁸ Adventul este în Ritul Apusean echivalentul Postului Nașterii Domnului din Ritul Bizantin. El începe cu a patra Duminică dinaintea Nașterii Domnului și cuprinde, deci, perioada celor patru săptămâni de așteptare a Marii și Mântuitoarei Sărbători.

²⁹ Putem spune că într-un fel *Septuagesima* (adică cu 70 de zile înaintea Paștilor) este echivalentul (nu din punct de vedere al postului, ci din cel liturgic) perioadei de pregătire de dinaintea Postului Mare din Răsărit.

³⁰ În practica comună, locul diaconilor și a ipodiaconilor este luat de ministranți.

P: Să ne rugăm.

În acest moment este citită Collecta³¹ zilei respective, iar apoi urmează citirea celorlalte Collecte.

Collecta zilei³²: Maiestății Tale, Doamne, cerem și ne rugăm și ne cucerim, ca Sfântul Apostol Andrei, care a fost propovăduitor și povățuitor al Bisericii Tale, să fie pentru noi pururi mijlocitor. Prin Domnul nostru.

Prima Collectă după cea a zilei este precedată și ea de salutul Domnului să fie cu voi/Și cu duhul tău și de îndemnul Să ne rugăm. Celelalte Collecte vor fi introduse doar prin Să ne rugăm.

Epistola³³

Îndată ce se începe ultima Collectă, ipodiatonul (care înainte de aceasta și-a dat jos dalmatica și a îmbrăcat tunica³⁴; acest lucru poate fi făcut în spatele Altarului³⁵ sau în sacristie). Atunci când Liturghia este una solemnă, merge la mijlocul presbiteriului, între cele două strane, unde se află așezat tetrapodul pentru citirea Epistolei. Dacă Liturghia este una obișnuită, atunci ipodiatonul va citi Epistola din dreptul Intrării în presbiteriu.

Preotul și ministranții se așează în strana lor, din dreapta Sfintei Mese.

De asemenea, și credincioșii se pot așeza la citirea Epistolei.

I: Citire din Epistola Sfântului Pavel Apostolul către Romani.³⁶

După citirea Epistolei, doi psalți, îmbrăcați în rasă, ies din strană, fac o plecăciune către Altar, și merg în mijlocul presbiteriului, între cele două strane, unde se află așezat tetrapodul, pentru a cânta Gradualul³⁷. Dacă este

³¹ Colectele sunt rugăciuni care variază în funcție de ziua și timpul liturgic în care este slujită Liturghia. Ele cuprind pe de-o parte latura comemorativă dedicată zilei liturgice, venerarea și rugăciunea către sfinți și diferite cereri. Spre exemplu în săptămânile de după Praznicul Sfintei Treimi avem 5 colecte: 1. Colecta zilei; 2. C. Maicii Domnului; 3. C. Tuturor Sfinților; 4. C. pentru Biserica Universală; 5. C. pentru pace.

³² Am dat ca exemplu de primă Collectă, Collecta zile de 30 noiembrie, dedicată Sfântului Apostol Andrei.

³³ Epistola este echivalentă citirii Apostolului din Ritul Bizantin.

³⁴ Dalmatica este un veșmânt liturgic asemănător sacosului purtat de episcopii răsăriteni; Tunica este o dalmatică mai mică și mai simplă.

³⁵ Acolo unde avem de-a face cu un Altar masiv, împodobit cu o panoplie, un triptic înalt, în spatele căruia nu se poate vedea spațiul dintre Sfânta Masă și zidul absidei.

³⁶ Am dat doar ca exemplu Epistola Sfântului Pavel către Romani, lecturile variind bineînțeles în funcție de ziua și perioada liturgică în care se slujește.

³⁷ Gradualul este echivalentul Prochimenului din Ritul Bizantin. Denumirea vine de la *gradus* – „treaptă”, indicând locul de unde era executată cântarea, anume înaintea treptelor Altarului.

praznic, atunci Gradualul va fi cântat de către trei preoți (acolo unde există mai mulți preoți) îmbrăcați în cape.³⁸

Graduale³⁹

(*Psalții sau preoții încep*) Pune-vei (*continuă strana*) pre dâșii boieri preste tot pământul. Pomeni-voi numele tău, Doamne.

Apoi psalții (sau preoții) cântă Stihul: În locul părinților tăi s-au născut fiii tăi; pentru aceasta noroadele se vor mărturisi ție.

Strana repetă apoi Gradualul: Pune-vei pre dâșii boieri preste tot pământul. Pomeni-voi numele tău, Doamne.

În felul acesta se cântă Gradualul pe toate perioada anului, excepție făcând doar unele privegheri și zile de post. Atunci Gradualul este citit și nu mai este repetat după Stih.

După terminarea Gradualului începe cântarea Alliluia. Acesta se cântă în fiecare zi liturgică, excepție făcând perioada cuprinsă între Septuagesima și Privegherea de dinaintea Paștilor (Vigilia Pascală)⁴⁰ și toate Privegherile care nu cad Duminica sau în perioada Pascală.⁴¹

Alliluia (*Se cântă în perioada pascală, mai puțin în zilele de post ale celor Patru Anotimpuri care cad în afara săptămânii Rusaliilor*)

(*Preoții sau psalții încep*) Alliluia, (*strana repetă*) Alliluia (*și continuă, tot strana, cu pneuma*).⁴² *Apoi preoții sau psalții cântă Stihul, care variază în funcție de perioada liturgică.*

Când se încheie Stihul, strana repetă cântarea Alliluia, fără pneumă dacă urmează Secvența și cu pneumă dacă lipsește.

Secvența *nu se cântă la Liturghia de Duminică, excepție făcând doar Liturghia din Duminicile Adventului, ale perioadei pascale și ale octavei*

³⁸ Cappa este un veșmânt liturgic folosit de preoți și de episcopi, în procesiuni și în alte momente speciale ale Liturghiei și mai ales în cadrul Vesperelor (Vecerniilor). Ea se aseamănă cu felonul din Ritul Bizantin, mai ales cu felonul rusesc, dar nu este corespondenta liturgică a felonului, ci a mantiei episcopale. Rânduiala Sarumului prevede ca această cappă folosită în acest moment liturgic și în cel ulterior, al cântării Tractului, să fie din mătase.

³⁹ Ca și la Introitul, Gradualul ales ca exemplu, face parte din Liturghia în cinstea Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie).

⁴⁰ Vigilia Pascală este corespondenta Utreniei Luminate continuate cu Liturghia Învierii.

⁴¹ Perioada Pascală nu este altceva decât perioada cuprinsă între Praznicul Învierii și cel al Înălțării Domnului

⁴² (*P*)neuma se cheamă cântarea melismatică, prelungită, a unei singure silabe (*a* în cazul cântării *Alliluia*).

Nașterii Domnului.⁴³ În rest, la toate praznicele sfinților de peste an, excepție făcând perioada dintre Septuagesima și Paști și majoritatea pomenirilor Sfinților Mărturisitori și a Arhanghelului Mihail de la Muntele Tomb (16. octombrie)⁴⁴, protopsaltul cântă Secvența.⁴⁵

La sfârșitul cântării Secvenței, nu se cântă obișnuitul „Amin” ca după celelalte imnuri.

*În perioada cuprinsă între Septuagesima și Joia Mare, atât în Duminici cât și la Praznicele mari⁴⁶, în loc de Allilulia și Secvență, după cântarea Gradualului cu Stihul, urmează **Tractus**⁴⁷. Acesta va fi cântat de patru clerici de grad superior⁴⁸, îmbrăcați în cappe roșii. Ei îl vor cor cânta lângă strană⁴⁹.*

Pregătirea pentru citirea Evangheliei

Cu puțin timp înainte de a se termina cântarea Allilulia și Secvența (sau Tractul), și înainte să meargă la tetrapod pentru a citi Evanghelia, diaconul cădește Sfânta Masă (doar mijlocul Sfintei Mese). Niciodată el nu va cădi tetrapodul decât înainte de citirea Evangheliei (nici în timpul Liturghiei, nici la Utrenie).

După cădere diaconul dă cădelnița ministrantului și este cădit de două ori. Apoi el merge să ia binecuvântare pentru citirea Evangheliei. Ajuns înaintea preotului, care stă în fața Sfintei Mese, se pleacă cu smerenie, privind spre sud și spune (rostind și nu cântând):

⁴³ Octava Nașterii Domnului este perioada de opt zile începând cu Praznicul Nașterii Domnului. Corespondentul octavei apusene este perioada cuprinsă între un Praznic răsăritean și odovania sa.

⁴⁴ O sărbătoare în genul Minunii Sfântului Arhanghel din Colosse.

⁴⁵ Secvența este un imn care variază în funcție de sărbătoare.

⁴⁶ Ca și în Răsărit, în Apus există o bogată diferențiere a diferitelor sărbători. Aici este vorba, mai exact, de Praznicele care au la Utrenie nouă lecturi.

⁴⁷ Tractul (care este cântat de asemenea cântat în unele Privegheri și unele zile de post) diferă față de Stihul cântat la *Allilulia*, fiind mult mai lung. Spre exemplu, Tractul primei Duminici din Advent este alcătuit din treisprezece stihuri luate din Psalmul 90, iar cel al Duminicii Stălpărilor (Floriilor) are tot 13 stihuri, luate însă din Psalmul 21. Totuși există zile care au Tractul alcătuit doar din două sau trei stihuri.

⁴⁸ Bineînțeles că acest lucru era posibil numai în catedralele marilor reședințe episcopale, acolo unde slujeau mai mulți Preoți, dintre care unii aveau diferite demnități (cum spre exemplu, avem în Răsărit Arhimandriți, Protopopi, Protosingheli, Iconomi stavrofori etc.) În practică însă, Tractul poate fi cântat de către ipodiaconi, diaconi și preoți. Acolo unde nu sunt mai mulți preoți, Tractul va fi cântat de către protopsalt.

⁴⁹ Dacă această Liturghie se slujește în Răsărit sau într-un sfânt locaș cu arhitectură răsăriteană, atunci Tractul se va cânta lângă strană, pe solee.

D: Stăpâne, binevoiește a-mi dărui binecuvântarea.

P: Domnul să fie în inima ta, și pe buzele tale, pentru a vesti Sfânta Evanghelie a lui Dumnezeu, (*face Semnul Crucii pe capul diaconului*) + în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

D: Amin (*sărută mâna preotului*).

*La Liturghiile din zilele de rând*⁵⁰ *când preotul slujește fără diacon*⁵¹, *el cere binecuvântare lui Dumnezeu, spunând: Doamne, binevoiește a-mi dărui binecuvântarea. Apoi adaugă: Domnul să fie în inima mea, și pe buzele mele, pentru a vesti Sfânta Evanghelie a lui Dumnezeu, (își face Semnul Crucii) și rostește În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.*

Pregătirea Darurilor

Între timp, ipodiaconul (unde nu este ipodiacon, unul dintre ministranți) primește pâinea, vinul și apa dimpreună cu Potirul și cu Discul și le pregătește pentru Liturgia Euharistică; el cere mai întâi binecuvântare de la preot pentru vinul și apa pe care le va turna în Potir:

I: Bendicite (Binecuvintează)

P: Dominus (Domnul). Să fie binecuvântate de către El, din a Cărui coastă a ieșit sânge și apă, (*face Semnul Sfintei Cruci peste vasele cu vin și apă*) + în numele Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh.

I: Amin

Diaconul așează Corporalele, desfăcându-le și întinzându-le în mijlocul Sfintei Mese.

Procesiunea cu Evanghelia

După ce ipodiaconul a luat binecuvântare de la preot, are loc procesiunea de dinaintea citirii Evangheliei. Dacă Epistola a fost citită de pe tetrapod atunci și Evanghelia va fi citită tot de acolo, dacă însă, a fost citită la intrarea în presbiteriu, atunci procesiunea se va îndrepta într-acolo.

Către tetrapod (sau către intrare), merg în procesiune, trecând prin spațiul dintre cele două strane, (la Praznicele mari merge în față un ministrant cu Crucea, care va fi îndreptată cu fața⁵² spre diacon) doi ministranți purtând sfeșnice, un ministrant ducând cădelnița, ipodiaconul și diaconul (sau preotul, unde nu este diacon), ținând în mod solemn, în mâna stângă, Evanghelia. Diaconul se va opri în fața tetrapodului (sau în mijlocul intrării), iar ipodia-

⁵⁰ *Low Mass.*

⁵¹ Sau acolo unde nu este diacon nici duminica și nici la praznice.

⁵² Crucifixul va fi purtat în această procesiune cu icoana, cu reprezentarea Domnului răstignit pe Cruce îndreptată spre diacon și nu spre credincioși.

conul va primi de la diacon *Evanghelia*, se va așeza în stânga lui, cu fața spre credincioși, o va deschide și o va ține înaintea diaconului pentru a fi citită, iar cei doi purtători de sfeșnice vor sta de-a dreapta și de-a stânga diaconului, cu fața spre el. Cel ce ține cădelnița se va așeza în spatele diaconului, cu fața spre el, cădind ușor. Diaconul va citi *Evanghelia*, cu fața spre nord.⁵³

Citirea Evangheliei

D: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

Apoi diaconul face semnul Sfintei Cruci cu degetul mare (de la mâna dreaptă), mai întâi pe inițiala pericopei din Evanghelie, apoi pe fruntea sa și pe piept, spunând:

D: Continuarea Sfintei Evanghelii, după (N)

*Strana și credincioșii răspund: Slavă Ție, Doamne. Apoi toți cei din strană se întorc cu fața spre Sfânta Masă pentru a asculta *Evanghelia*. Înainte de citirea *Evangheliei* toată adunarea își face cruce.⁵⁴*

*Apoi diaconul citește (cântă) *Evanghelia*.*

*După citire, diaconul sărută Sfânta *Evanghelie*. Ipodiatonul închide Cartea și o dă diaconului, care o va purta în timpul procesiunii în dreptul pieptului. Diaconul alături de ceilalți duce *Evanghelia* preotului, pentru a fi așezată pe Sfânta Masă (mergând pe aceeași cale și în același ordine). Preotul sărută *Evanghelia* și o așează în partea de nord a Prestolului⁵⁵.*

Crezul⁵⁶

Preotul, stând înaintea Altarului, ridicând mâinile spune: Cred într-unul Dumnezeu. După ce rostește începutul Crezului, lasă mâinile jos și începe în surdina să rostească Crezul, pe care strana și credincioșii îl continuă cu glas tare (sau îl cântă).

După ce se rostește Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-a făcut om, întreaga adunare se pleacă adânc⁵⁷ spre Sfânta Masă și astfel

⁵³ Adică, cu fața spre credincioși, căci absida Altarului este cu fața spre Răsărit.

⁵⁴ În practica actuală, atât credincioșii cât și ceilalți slujitori își fac cruce, ca și diaconul, adică, cu degetul mare, însemnându-și însă, pe lângă frunte și piept, și buzele.

⁵⁵ Adică în partea stângă dacă privim din fața Prestolului spre Tabernacol.

⁵⁶ Crezul niceo-constantinopolitan.

⁵⁷ În rânduiala Sarumului, aceasta presupune o aplecare a trunchiului "în unghi drept". În Ritul Roman plecăciunea se face după "Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-a făcut om" iar ridicarea este după "Și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara". În acest rit, plecăciunea presupune o genuflexiune a genuchiului stâng.

se spune: Și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara, apoi toți se ridică și se pleacă din nou spunând: și S-a făcut om; la fel se spune și: Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat. După aceasta, se ridică și spun stând drept Crezul până după Aștept învierea morților; după acest stih toți se pleacă și astfel rostesc ultimul stih din Crez: și viața veacului ce va să fie. Amin.

În toate Duminicile⁵⁸ de peste an Crezul se cântă. În rest, el este rostit în perioada octavei Nașterii Domnului, a Paștelui și aceleia a Pogorârii Duhului Sfânt, de asemenea este spus la toate Liturghiile praznicelor⁵⁹, la praznicele Apostolilor⁶⁰ și ale Evangheliștilor; la ambele praznice ale Sfintei Cruci⁶¹, la prăznuirea Sfintei Maria Magdalena, la ambele praznice ale Sfântului Arhanghel Mihail⁶² și la Liturghia Căsătoriei.⁶³ De asemenea, se rostește și la toatele sărbătorile de peste an ale Maicii Domnului și la Liturghiile în cinstea Sfântului sau Sfinților ocrotitori ai Bisericii⁶⁴ și ai Altarelor⁶⁵. În afara acestor perioade și zile liturgice, Crezul nu se rostește în cadrul Liturghiei.

După rostirea Crezului (sau după așezarea Evangheliei pe Sfânta Masă⁶⁶), preotul se întoarce cu fața spre credincioși, ridică mâinile și spune cu glas puternic, cântând:

P: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

⁵⁸ Chiar și atunci când un mare Praznic cade Duminica, și Liturghia va fi în cinstea Praznicului și nu a Duminicii.

⁵⁹ Prin Praznic important înțelegând acel tip de Praznic care în Ritul Apusean poartă titlatura de “duplex”, adică de “Praznic dublu”, aceasta neînsemnând o suprapunere a două Praznice, ci o prăznuire complexă a unei sărbători importante. Spre exemplu Praznice precum cel al Sfântului Iosif, Logodnicul Maicii Domnului, cel al Sfântului Benedict din Nursia, cel al Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul fac parte din această categorie. Într-un fel, Praznicul dublu din Apus poate fi comparat cu sărbătorile cu cruce neagră din Ritul Bizantin.

⁶⁰ Ale fiecărui Sfânt Apostol, nu doar ale Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

⁶¹ 3 mai și 14 septembrie.

⁶² 8 mai și 29 septembrie

⁶³ Liturghia care conține și rânduiala căsătoriei. Echivalentul ei în Ritul Bizantin este rânduiala Cununiei în Liturghie.

⁶⁴ Adică la Liturghia în cinstea Sfântului ocrotitor al bisericii.

⁶⁵ Sfântul ocrotitor al Altarului este sfântul a căror sfinte moaște se află în Sfânta Masă și mai este Sfântul care are într-o Biserică un Altar dedicat lui. În Răsărit această prezență a mai multor Altare într-o Biserică o întâlnim mai ales în Rusia. Astfel în ziua în care se prăznuiește acel Sfânt, Liturghia se va sluji la Altarul dedicat lui și în cadrul ei va fi rostit Crezul.

⁶⁶ Atunci când după aceasta nu mai urma Crezul.

Apoi întorcând-se spre Altar spune:

P: Să ne rugăm

Apoi se cântă Ofertoriul.

Ofertoriul⁶⁷: Iară mie foarte îmi sunt cinstiți prietenii tăi, Dumnezeule, foarte s-au întărit stăpâniile lor.⁶⁸

În timpul cântării Ofertoriului, preotul primește prescurile, vinul și celelalte daruri pe care credincioșii le aduc, spunându-le și binecuvântându-i⁶⁹: Fie ca să primești însutit și să te bucuri de viața cea veșnică, + în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

După Ofertoriu, diaconul aduce preotului Potirul (umplut cu vin și apă) și Discul (cu pâinea) și i le dă, sărutându-i mâna de fiecare dată. Preotul, primind Potirul, îl așează cu evlavie la mijlocul Altarului, face o mică plecăciune și apoi ridică Potirul și Discul (Discul fiind așezat deasupra Potirului⁷⁰) cu amândouă mâinile, oferind Darurile ca Jertfă lui Dumnezeu și spunând această rugăciune:

P: Primește, Preasfântă Treime, înainte-punerea pre carea eu nevrednicul și păcătosul o aduc întru cinstea Ta și a Preafericitei Maria și a tuturor Sfinților Tăi, pentru păcatele și necinstirile mele, pentru sănătatea celor vii și pentru odihna tuturor credincioșilor plecați din această lume, (*face Semnul Crucii deasupra Altarului cu Potirul*) + în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, fie ca Jertfa aceasta nouă să fie bine-primită de Dumnezeu Atotțiitorul.

⁶⁷ Când slujește doar Preotul și un ministrant, Ofertoriul poate fi și rostit. În perioada primilor o mie de ani și în din ziua de astăzi, Ofertoriul era de obicei cântat. În stilul ambrozian și gregorian, Ofertoriul se cântă ca și Heruvicul, adică “pe larg”. În zilele de rând din perioada Adventului și a Postului Mare la Ofertoriu se mai adaugă și un stih.

⁶⁸ Am dat ca exemplu Ofertoriul sărbătorii Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie).

⁶⁹ Deși această practică într-un timp se pierduse în Apus, astăzi atât în cultul ortodox Apusean cât și în cel heterodox s-a revenit la ea. Astăzi, totuși se practică mai ales o colectă de daruri bănești în timpul Ofertoriului, dar nici cea tradițională nu s-a pierdut.

⁷⁰ Discul sau patena este în Ritul Apusean simplu, fără picior, astfel el poate fi așezat deasupra Potirului. Prescura, pâinea, este în Ritul Apusean, atât în cel ortodox cât și în cel heterodox rotundă și plată. În Ritul Apusean ortodox pâinea este pâine dospită, pe când în cel heterodox este azimă. În practica actuală se folosesc fie mai multe prescuri (una mare, care stă pe Disc și altele mai mici așezate de obicei într-un Potir) sau o singură prescură mai consistentă. Spre exemplu ortodocșii de rit apusean aflați sub jurisdicția Arhiepiscopiei Creștine Ortodoxe Antiohiene din America de Nord (Mitropolie autonomă a Patriarhiei Antiohiei) folosesc mai multe prescuri la prefacere, iar cei aflați sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei (cei din Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei) folosesc o singură prescură la prefacere, din care se împărtășește și clerul și adunarea credincioșilor.

După această rugăciune, preotul pune la loc Potirul și așează cu evlavie pâinea pe Antimis,⁷¹ în fața Potirului, sărută Discul (care astfel rămâne gol), și îl așează pe Altar, în dreapta pâinii, sub Antimis (o parte fiind sub marginea Antimisului și o parte în afară) iar apoi acoperă toate⁷² cu un corporal.⁷³

După aceea primește de la Diacon cădelnița și cădește darurile de trei ori în semnul Sfintei Cruci, iar apoi cădește deasupra ei în cerc și, ultima dată, cădește în spațiul dintre el și Sfânta Masă, spunând:

P: Doamne, să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămâia înaintea Ta.

După aceasta, preotul este cădit de către diacon iar ipodiatonul îi dă să sărute Liturghierul. Diaconul dă cădelnița ministrantului. Acesta merge și îi cădește pe cei din strană⁷⁴, începând mai întâi cu Protopsalții și cu Eclesiarhul. Cădește apoi pe ceilalți. Ministrantul se pleacă puțin de fiecare dată când cădește pe cineva. Ipodiatonul merge alături de ministrant și dă fiecărui membru al stranei să sărute Liturghierul.

Dacă slujește episcopul și este un Praznic dublu, atunci doi ministranți vor cădi (cădind fiecare câte o strană) și doi Ipodiatoni vor merge cu Liturghierele pentru a fi sărutate (desigur, fiecare mergând la o alta strană).

Dacă nu s-a rostit sau cântat Crezul, atunci stranele nu vor fi cădite.

Spălarea mâinilor

După aceasta, preotul merge în partea dreaptă a Sfintei Mese, și se spală pe mâini⁷⁵, spunând: Doamne, curățește-mă de toată spurcăciunea minții și a trupului ca întru curăție să pot împlini slujba Ta cea sfântă.

Între timp diaconul cădește partea stângă a Sfintei Mese iar apoi Sfintele Moaște.⁷⁶

După spălarea mâinilor, preotul se întoarce la mijlocul Altarului și continuă slujba. diaconul și ipodiatonul stau după rânduială⁷⁷ pe trepte.

⁷¹ Adică pe Corporal.

⁷² Adică: Potirul, Pâinea și Discul.

⁷³ Adică cu o pânză asemănătoare aerului din ritul Ritul Bizantin. În Apus, corporal este numită și prima pânză care protejează Corporalul pe care este așezată Pâinea (adică Antimisul propriu-zis) și tot Corporal este numită și pânza cu care se acoperă Darurile (pânza, care în Răsărit este numită „Aer”).

⁷⁴ În practica actuală sunt cădiți și credincioșii.

⁷⁵ Rânduiala această a spălării pe mâini se aseamănă cu cea a spălării pe mâini a Arhierului, din Ritul Bizantin. Preotului i se aduc de către ministranți o tăviță și un ștergar și i se toarnă apă pentru a se putea spăla.

⁷⁶ Aici este vorba despre micile racle (sau așa numitele monstranțe) cu Sfinte Moaște care se pot afla pe Sfânta Masă.

⁷⁷ Poziția normală a slujitorilor este “în picioare”. Când preotul stă “în picioare” și diaconii

Pregătirea pentru Sfânta Jertfă

Apoi preotul stând în mijloc, înaintea Sfintei Mese, își împreunează mâinile, se pleacă adânc, cu totul (își pleacă și capul și trunchiul) și spune:

P: Întru duh smerit și inimă zdrobită să fim primiți de Tine, Doamne, și astfel rânduiește Jertfa noastră înaintea Feței Tale, ca în ziua aceasta să fie primită de Tine și să-Ți fie bineplăcută, Doamne Dumnezeul meu.

Preotul se ridică apoi și sărută Altarul în dreapta sfințelor daruri, apoi le binecuvintează (în semnul Sfintei Cruci) și își face semnul Sfintei Cruci spunând:

P: În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin

Apoi, întorcându-se cu fața spre credincioși, spune:

P: Rugați-vă fraților și surorilor pentru mine, ca Jertfa mea și a voastră să fie primită de Domnul Dumnezeul nostru.

C: Harul Duhului Sfânt să lumineze inima și buzele tale și Domnul să primească cu vrednicie Jertfa aceasta de laudă, prin mâinile tale pentru păcatele și necinstirile noastre.

La Liturghiile pentru răposați, după ce preotul își spală mâinile spune:

P: Ție aducem jertfe și laude, Doamne,

Strana continuă (cântând): pe care pentru sufletele lor le primește, Doamne și îi mută pe ei din moarte la viață.

Apoi preotul spune, după rânduială : “Întru duh smerit și inimă zdrobită...”

După aceasta preotul se întoarce spre credincioși și spune:

P: Rugați-vă fraților și surorilor pentru credincioșii care s-au mutat din această lume.

C: Odihnă veșnică dă lor, Doamne, și lumina cea fără de sfârșit să le strălucească, precum ai făgăduit lui Avraam și seminției sale.

Întorcându-se din nou, cu fața spre Altar, preotul⁷⁸ spune Rugăciunile asupra darurilor, începând cu cea a zilei.

și ipodiamonii stau în picioare. Diaconul stă pe treapta de după treapta Altarului (unde stă preotul) și Ipodiamonul pe următoarea. Când preotul se întoarce cu fața la credincioși și diaconul se întoarce. Când preotul face o plecăciune și diaconul și ipodiamonul fac o plecăciune. În momentele în care preotul stă pe scaun, în strana sa (în centrul stranei), din dreapta Altarului, diaconul și ipodiamonul stau și ei în strană, diaconul pe scaunul din dreapta preotului și ipodiamonul pe cel din stânga preotului. Tot ceea ce spune preotul până la Epistolă, (în afară de cele rânduite pentru a fi spuse din mijlocul Sfintei Mese) spune stând în partea dreaptă a Altarului, de asemenea tot de aici va rosti rugăciunile de după Împărtășire. În rest, preotul va rosti celelalte rugăciuni din mijlocul Sfintei Mese.

⁷⁸ În unele versiuni mai noi ale Sarumului este indicat ca preotul să rostească aceste rugăciuni cu mâinile ridicate dar în cele vechi aceste indicații nu există, preotul trebuind doar abia la „Sus inimile” să își ridice mâinile.

Rugăciunea Asupra Darurilor⁷⁹: Fie ca rugăciunea Fericitului Apostol Andrei să facă bineplăcută înaintea Ta Jertfa noastră, Doamne, ca să fie bineprimită pentru meritele sale, întru a cărei cinstire a fost adusă cu solemnitate. Prin Domnul nostru.

Numărul acestor rugăciuni este același ca și numărul Collectelor care au fost rostite înainte de Epistolă. Apoi diaconul, dă Discul și Ofertoriul⁸⁰ ipodiatonului, care îl ține, în dreptul feței sale (stând pe treapta sa, în spatele diaconului) până la rugăciunea Tatăl nostru, când îl dă înfășurat (sau acoperit) în Ofertoriu ministrantului.

Dialogul euharistic

Preotul cântă sau spune:

P: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

Preotul își ridică mâinile și spune (cântă): Sus inimile.

C: [Le] avem către Domnul.

P: Să mulțumim Domnului, Dumnezeului nostru.

C: Vrednic și drept este.

Prefața⁸¹

P: Vrednic, drept, sfânt și mântuitor lucru este cu adevărat a-Ți mulțumi în toată vremea și în tot locul, Ție, Doamne, Părinte Sfinte, Atotțitorule, Veșnicule Dumnezeu (urmează Prefața⁸² care este variabilă)⁸³ și cu umilință a te ruga, Doamne, Veșnicul nostru Păstor, să nu lași turma Ta ci să o ții pre ea

⁷⁹ *Rugăciunea darurilor din Sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie).*

⁸⁰ Ofertoriul în acest context este bucata de pânză cu care sunt acoperite darurile pe care credincioșii le aduc în timpul cântării Ofertoriului.

⁸¹ Lat. *praefatio* vine de la *prae fari*, însemnând literal „înainte cuvântare”.

⁸² În Biserica Ortodoxă din Apus numărul diferitelor prefețe era foarte mare, fiecare Praznic și chiar fiecare sfânt (trecut în calendar) având o prefață specifică. În jurul anului 1050, chiar atunci când Ritul Sarumului (Ceea ce cunoaștem astăzi ca Sarum este varianta Sfântului Osmund, Episcop de Salisbury între anii 1078 și 1099. Sarumul însă își trage seva din veacul al VI-lea, de la Sfântul Augustin de Canterbury, care cu binecuvântarea Sfântului Grigorie Dialogul introduce ca rit liturgic al Bisericii Britanice, un rit influențat de două mari și vechi rituri, cel roman și cel galican, și mai apoi și de Ritul Bizantin) începea să se definitiveze toate Prefețele vechi au fost abolite printr-o reformă liturgică și în locul lor au fost stabilite doar 10 Prefețe, pe care le găsim în Sacramentariul Sfântului Grigorie. Aceste Prefețe au devenit obligatorii atât pentru Ritul Roman cât și pentru Sarum. Doar o singură prefață reușește Sarumul să păstreze totuși din cele vechi, și aceasta este Prefața Sfintei Treimi.

⁸³ Am așezat aici Prefața Sfinților Apostoli care este și Prefața Praznicului Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie). Această prefață are și o încheiere diferită de cea a zilelor de rând.

pururea sub acoperământul Sfinților tăi Apostoli, ca ea să fie astfel povățuită de cei pe care Tu i-ai rânduit stăpâni și păstori.⁸⁴

De aceea dimpreună cu Îngerii și Arhanghelii, cu Tronurile și Stăpâniile și cu toate cereștile cete, proslăvim gloriosul Tău nume, neîncetat spunând:

Preotul spune “Sfânt, Sfânt...” cu mâinile ridicate (la nivelul pieptului, fără să facă o deschidere completă în formă de cruce, ca la alte momente). Când se ajunge la “întru numele Domnului” își unește palmele, iar mai apoi își face Semnul Crucii peste chip.

Sanctus

P, D, I, M, S, C: Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot. Plin este cerul și pământul de slava Sa. Osana întru cei din înălțime. + Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului. Osana Celui dintru înălțime.

Apoi îndată, fără niciun fel de pauză, cu mâinile unite și cu ochii ridicați la Cer, preotul începe Canonul Liturghiei.⁸⁵

După Sanctus, ministranții (mai puțin ipodiaconul și diaconul), strana și credincioșii îngenunchează și rămân așa până la Sărutarea Păcii. Îngenunchierea se face în toate zilele de peste săptămână din întregul an. Zilele de peste săptămână însemnând Luni, Marți, Miercuri, Joi și Vineri.⁸⁶ Excepție fac doar zilele cuprinse între Paști și Prima Duminică de după Praznicul Sfintei Treimi⁸⁷, când nu se îngenunchează⁸⁸.

Canonul Liturghiei

P: De aceea preamiloștive Părinte, prin Iisus Hristos, Fiul Tău și Domnul nostru, cu umilință te rugăm (*aici preotul își înclină trupul și spune:*) și te

⁸⁴ Această încheiere a prefeței nu este cea specifică zilelor de rând ci este una specială, folosită la mai multe praznice, printre care și la cel al Sfântului Apostol Andrei. Încheierea prefețelor zilelor de rând este următoarea: “*Prin Hristos, Domnul nostru, prin Carele îngerii Te proslăvesc, Stăpâniile Ți se închină, Puterile se cutremură, cerurile toate și cereștile cete împreună cu Serafimii cei binecuvântați și preacuvioși, alătura cu toții într-un singur glas cu bucurie cântare de biruință înalță Ție. Cu aceste fericite Puteri, ne rugăm să ne primești și pre noi, Iubitorule de oameni Stăpâne, cei întru totul nevrednici și păcătoși, să strigăm și să grăim: Sfânt, sfânt, sfânt...*”

⁸⁵ Canonul euharistic.

⁸⁶ Aceste zile sunt numite în Apus *feriae*.

⁸⁷ Praznicul Sfintei Treimi, în Ritul Apusean, este întotdeauna, în Duminica întâia de după Pogorârea Duhului Sfânt. Astfel Duminica de după acest Praznic este Duminica a II-a după Cincizecime.

⁸⁸ Perioadele aceste se aseamănă aproape perfect cu perioadele de “neîngenunchere” din Ritul Bizantin, atâta doar că în Apus încă două săptămâni după Cincizecime nu se îngenunchează.

implorăm (*se ridică și sărută Prestolul în dreapta Sfintelor Daruri, spunând:*) **să binevoiești a primi și a binecuvânta** (*binecuvântează de trei ori, cu semnul Sfintei Cruci, deodată și Potirul și Pâinea, spunând:*) **aceste + Daruri, aceste + Puneri-înainte, aceste sfinte și + neprihănite Jertfe:** (*după ce a făcut ultimul semn al Crucii peste Daruri, preotul își ridică mâinile și continuă.*⁸⁹) pre care, mai întâi le aducem Ție pentru Sfânta Ta Sobornicească Biserică⁹⁰, pre carea împacă, ocrotește, adună, călăuzește de la o margine până la cealaltă a lumii⁹¹, dimpreună cu slujitorii Tăi: Patriarhul nostru (N)⁹², Episcopul nostru (N), Regele nostru (N)⁹³ și cu toți credincioșii ortodocși care soborniceasca și apostoleasca credință păzesc.

Acum preotul îi pomenește pe cei vi, spunând:

P: Pomenește, Doamne, pre slujitorii Tăi (N.N.N...)

În această rugăciune să se urmărească cea a dragostei rânduială. Cinci rugăciuni⁹⁴ deci să facă preotul: prima pentru el însuși, a doua pentru tatăl și mama sa (poate să se roage și pentru părinții cei trupești și pentru cei duhovnicești) și pentru rudeniile sale, a treia pentru prietenii săi apropiați, pentru enoriași și pentru alții, a patra pentru credincioșii prezenți la această Liturghie, a cincea pentru toți creștinii (aici el poate pune naintea lui Dumnezeu pe toți prietenii săi, dar să fie cu băgare de seamă să nu întârzie prea mult cu pomnirea din pricină că mintea este nestatornică și diavolul poate să ne ispitească cu gânduri rele sau că pot să se ivească alte primejdii).

P: Și pre toți cei de față, a căror credință și evlavie Îți este cunoscută: pentru care aducem și pentru cei care Îți aduc această Jertfă de laudă, pentru ei și pentru ai lor, pentru răscumpărarea sufletelor lor, pentru nădejdea sănătății și ocrotirii lor, pentru cei ce acum se roagă Ție, Veșnicule Dumnezeu, Cel viu și adevărat.

P:⁹⁵În comuniune cu și cinstind mai întâi amintirea Slăvitei, Pururea-Fecioarei Maria, Născătoarea Dumnzeului și Domnului nostru Iisus Hristos,

⁸⁹ Indicațiile tipiconale cuprinse în Canonul Liturghiei sunt preluate (cu câteva reformulări) din ambele surse specificate în notele anterioare.

⁹⁰ Universală.

⁹¹ În textul latin: *toto orbe*, iar în cel englez: *throughout the world*.

⁹² În textul latin și în cel englez: *Papa nostro* (N), respectiv (N) *our Pope*.

⁹³ Doar în rânduiala Sarumului apare pomnirea regelui, în Ritul Roman neapărând.

⁹⁴ Cinci tipuri de pomniri.

⁹⁵ Această rugăciune este denumită *Infra canonem*. Ceea ce am redat aici este varianta obișnuită a rugăciunii (care este folosită și în ziua Sfântului Andrei), dar ea mai are și variante specifice pentru unele Praznice foarte importante.

precum și a Fericiților Apostoli și Martiri: Petru și Pavel, Andrei, Iacov, Ioan, Toma, Iacov, Filip, Vartolomeu, Matei, Simon și Tadeu, Lin, Clet, Clement, Sixt, Corneliu, Ciprian, Laurențiu, Hrisogon, Ioan și Pavel, Cosma și Damian⁹⁶ și a tuturor Sfinților Tăi, prin ale căror merite și rugăciuni, fă ca pururea să fim păziți și ajutați de Tine, prin același Hristos, Domnul nostru. Amin.

Rugăciunile Punerii înainte

Acum preotul, privind spre Sfintele Daruri⁹⁷ cu mare evlavie, spune:

P: De aceea te implorăm, Doamne, Jertfa slujirii noastre, pre care noi, robii Tăi și întreaga Ta familie, o aducem Ție, binevoiește a o primi, ca astfel să rânduim zilele noastre în pace, să ne ferești pre noi de osânda cea veșnică și să ne numeri în turma aleșilor Tăi. Prin Hristos Domnul nostru. Amin

Acum privind iarăși spre Sfintele Daruri, spune:

P: Această Punere-înainte, Tu, Dumnezeuule Atotțiitorule, o fă îngăduită întru totul (binecuvintează Darurile de trei ori cu Semnul Crucii, după cum urmează) binecu + vinteză-o, apro + bă-o, pecetlu + iește-o și o primește, ca să devină pentru noi (binecuvintează în Semnul Crucii pâinea) + Trupul și + Sângele (apoi își unește mâinile și continuă) Preaiubitului Tău Fiu, Iisus Hristos, Domnul nostru.

Cuvintele de instituire

Care în noaptea dinainte să pătimească, a luat pâine întru Sfintele și Preacinstitele Sale Mâini, și ridicându-și ochii la cer, către Tine, Dumnezeuule, Atotțiitorul Său Părinte, mulțumindu-Ți, a + binecuvântat-o, a frânt-o și a dat-o Ucenicilor Săi zicând:

Luați și mâncați din Acesta, toți. Acesta este Trupul meu.

Asemenea, după ce a cinat, luând și acest preacurat Potir întru Sfintele și Preacinstitele Sale Mâini, mulțumindu-Ți, l-a + binecuvântat și l-a dat ucenicilor Săi zicând:

Luați și beți dintru Acesta toți. Acesta este Potirul Sângelui Meu, al Legământului celui nou și veșnic, taina credinței, carele pentru voi și pentru mulți se varsă spre lăsarea păcatelor.

Ori de câte ori veți face acestea, spre pomenirea Mea le veți face.

⁹⁶ Acești mari Sfinți sunt Sfinții din “dipticul” Bisericii Romei din momentul definitivării Canonului Roman, care prin caracterul său neschimbabil (așa cum era el indicat de Biserica Romei în acea vreme) a dus la statornicirea pomenirii lor exclusive.

⁹⁷ În indicațiile tipiconale ale Ritului Roman, aici se spune: „Ținându-și mâinile deschise deasupra Jertfei, spune”.

Anamneza

P: Astfel, Doamne, noi slujitorii tăi, și de asemenea sfânt poporul Tău, amintindu-ne fericitele Patimi ale Aceluiași Hristos Fiul Tău și Domnul Dumnezeu nostru, Învierea din morți și Slăvita Înălțare la cer, punem înaintea Preacuratei Tale Măreții din darurile Tale pe care le-ai revărsat asupra noastră (*acum face Semnul Crucii de cinci ori astfel: de primele trei ori preste Pâine și Potir spunând*) Jertfă + curată, Jertfă + Sfântă, Jertfă + fără prihană, (*cel de-al patrulea Semn al Crucii îl face numai preste Pâine, spunând*) + Pâinea cea Sfântă a Vieții celei Veșnice și (*cel de-al cincilea Semn al Crucii îl face numai preste Potir*) + Potirul nepieritoarei mântuirii; (*privește spre Agneț și ridică mâinile sale*) spre care Te rugăm să privești cu Chip senin și îndurător și să le primești, așa cum ai binevoit a primi darurile slujitorului Tău Abel și jertfa Patriarhului Avraam și ceea ce Preotul Tău Melhisedec a adus Ție, Jertfă sfântă, Jertfire fără prihană.

Epicleza

P: Și te implorăm Doamne, trimite Duhul Tău cel Sfânt preste aceste Daruri, ce sunt puse înainte ca să facă pâinea aceasta, preascumpul (*binecuvintează în Semnul Crucii Pâinea*) + Trup al Hristosului Tău și ce este în Potirul acesta, preascumpul (*binecuvintează în Semnul Crucii Potirul*) + Sânge al Fiului Tău, Domnul nostru Iisus Hristos, (*binecuvintează în Semnul Crucii pe Amândouă*⁹⁸) + prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt.

C: Amin. Amin. Amin.⁹⁹

*Supplices Te rogamus*¹⁰⁰

Încruciașându-și mâinile peste piept și plecându-se adânc zice:

P: Smerindu-ne întru adânc Te implorăm Dumnezeule Atotțiitorule: poruncește ca Acestea (*arată spre Sfinte Taine*) să fie purtate de mâinile Sfântului Tău Înger la cel mai presus de ceruri Altarul Tău, înaintea Dumnezeieștii Tale Maiestăți (*se ridică și apoi sărută Altarul în partea*

⁹⁸ *Divine Liturgy*, Vol. 6, St. Peter the Apostle, Western Rite, Priest's Edition, SDP, p. 41.

⁹⁹ *Saint Andrew Service Book, The Administration of The Sacraments and Other Rites and Ceremonies According to the Western Rite Usage of the Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America*, First printing, January 1996. Electronic text 1999, <http://whittier.stmichael.org/ocp>, pg. 91.

¹⁰⁰ Sfântul Nicolae Cabasila vede în *Supplices Te rogamus*, "epicleza latinilor", cf. cap. XXX din *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii* ("Sfințirea Darurilor se săvârșește și în Biserica Latină la fel ca la noi"), trad. rom. de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, EIBMBOR, București, 1997, p. 71-75.

dreaptă a Darurilor spunând) ca toți care vom primi (acum face Semnul Crucii peste Dumnezeiescul Trup) Preasfântul + Trup (acum face Semnul Crucii peste Dumnezeiescul Sânge) și + Sânge al Fiului Tău, prin împărtășirea de la această Sfântă Masă, să fim umpluți de tot harul (și face Semnul Crucii pe chip) Cel Ceresc și de toată binecuvântarea, prin Același Hristos Domnul nostru. Amin.

Pomenirea răposaților

P: Pomenește, Doamne, și sufletele slujitorilor și slujitoarelor Tale (N,N,N...) care au mers înaintea noastră cu pecetea credinței și care-și dorm somnul păcii. Lor, Doamne, și tuturor care se odihnesc în Hristos, fă-le parte, te rugăm, de loc răcoros, de loc luminos, de loc cu pace prin Același Hristos Domnul nostru. Amin.

Comuniunea Sfinților

Lovindu-și odată pieptul zice:

Și de asemenea pe noi, robii Tăi cei păcătoși, care nădăjduim la mulțimea milelor Tale, fă-ne a fi părtași cu Sfinții Tăi Apostoli și Martiri: Ioan, Ștefan, Matia, Barnaba, Ignatie, Alexandru, Marcelin, Petru, Felicitas, Perpetua, Agata, Lucia, Agnes, Cecilia, Anastasia și cu toți Sfinții Tăi, în comuniunea cărora Ție ne rugăm să ne primești, necăutând la meritele noastre, ci iertându-ne păcatele prin Hristos Domnul nostru,

Prin Care, Doamne, Tu pururea zidești, (*acum face Semnul Crucii peste Potir de trei ori spunând*) + sfințești, + învii, + binecuvintezi și ne dăruiești nouă toate aceste bunătăți.

Per Ipsum

Preotul cu mare băgare de seamă și evlavie dă jos sfântul acoperământ de pe Potir¹⁰¹. Apoi ia în mâna dreaptă Trupul Domnului și face Semnul Crucii deasupra Potirului (în dreptul fiecărei margini a Potirului: N, S, E, V) zicând:

+ Prin El

face Semnul Crucii atingând cu Trupul Domnului marginile Potirului zicând:

+ și cu El

face Semnul Crucii înlăuntrul Potirului zicând:

+ și întru El, Ție se cuvine

face Semnul Crucii deasupra Potirului din nou ca prima dată zicând:

+ Dumnezeule, Tată Atotțiitorule,

¹⁰¹ În Ritul Roman după ce descoperă Potirul, preotul face o plecăciune.

face Semnul Crucii între el și Potir (deasupra Corporalului) zicând:
+ **în unimea Sfântului Duh, toată slava, cinstea și închinăciunea**¹⁰²,
Acum Preotul așează Dumnezeiescul Trup pe Corporal și cu mâinile
așezate pe Sfânta Masă, spune (cântând):

în toți vecii vecilor.

Strana și credincioșii răspund (cântând):

Amin.

Credincioșii se pleacă (până la pământ, sărutând pământul). Diaconul sărută Altarul și umărul drept al preotului.

Tatăl nostru

Apoi Preotul spune (cântând): Să ne rugăm. Îndemnați de mântuitoarele porunci și urmând Dumnezeieștii rânduiei, îndrăznim a zice:

Acum diaconul primește Discul de la ipodiacon și îl ridică (stând în partea dreapta a Preotului) cu amândouă mâinile în sus (Discul fiind gol și fără acoperământ) ținându-l așa în timpul rugăciunii "Tatăl nostru". Preotul își ridică mâinile și astfel începe a spune (cântând):

P: Tatăl nostru, Carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău. Vie împărăția Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ. Pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită,

Strana răspunde cântând: ci ne izbăvește de cel viclean.

Preotul încheie spunând: Amin.

În continuare preotul spune:

P: Izbăvește-ne, te rugăm, Doamne, de toate relele cele din trecut, cele de acum și cele care au să vie, și pentru rugăciunile Fericitei și Slăvitei Pururea-Fecioarei Maria, de Dumnezeu Născătoarea și ale Sfinților Apostoli Petru, Pavel și Andrei, și ale tuturor Sfinților Tăi (*Acum Diaconul dă Discul Preotului, sărutându-i mâna. Preotul sărută Sfântul Disc și își atinge cu el, mai întâi ochiul stâng apoi pe cel drept și apoi își face cu el Semnul Crucii deasupra capului. În cele din urmă îl așează la locul său, pe Sfânta Masă, spunând:*) întru milostivire dăruiește pace zilelor noastre ca astfel, prin ajutorul milei Tale, să fim pururea sloboziți de păcat și feriți de toată tulburarea.

¹⁰² În Ritul Roman cuvintele "cinstea și închinăciunea" se rostesc ridicând Potirul și Trupul Domnului. După rostirea lor, Potirul (acoperit cu Pala) și Dumnezeiescul Trup sunt reșezate pe Corporal, Preotul face o plecăciune (genuflexiune), se ridică și astfel spune (cântând): "în toți vecii vecilor."

Frângerea

Acum preotul descoperă Potirul, se pleacă adânc (genuflexiune) și ridicându-se ia în mâna dreaptă Trupul Domnului, îl ține (între degete și degetul mare) deasupra gurii Potirului și îl sfărâmă în trei părțicele, spunând la prima frângere:

Prin Același Iisus Hristos, Fiul Tău, Domnul nostru, (*urmează a două frângere, în timpul căreia spune*) Carele viețuiește și domnește împreună cu Tine, în unimea Duhului Sfânt, fiind Dumnezeu,

Acum preotul ține deasupra gurii Potirului, două părțicele în mâna dreaptă și a treia în cea stângă și astfel spune:

În vecii vecilor.

Strana și credincioșii răspund: Amin

Din Duminica de după Octava Epifaniei până în Joia Mare, și din prima Duminică de după Praznicul Sfintei Treimi până la Privegherea Nașterii Domnului, și în zilele de rând și la Praznicele cu trei lecturi când nu cântă Protosaltul¹⁰³, ci doar strana, preotul și ceilalți slujitori vor spune împreună, în genunchi acești Psalmi:

Psalmul 78: Dumnezeu, venit-au... *cu Slavă Tatălui.*¹⁰⁴

Psalmul 66: Dumnezeu să se îndure... *cu Slavă Tatălui.*

Psalmul 20: Doamne, întru puterea ta... *cu Slavă Tatălui.*

Antifonul

P: A Ta este puterea și împărăția, Doamne.

S, C: Tu ești deasupra tuturor oamenilor.

P: Doamne, dăruiește pacea în zilele noastre.

S, C: Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. (Doamne miluiește. Hristoase miluiește. Doamne miluiește).

S, C: Tatăl nostru.

În încheiere Preotul cântă: Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel viclean.

P: Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui.

S, C: Și să piară de la Fața Lui cei ce-L urăsc pre Dânsul.

P: Nu nouă Doamne, nu nouă,

S, C: Ci numelui Tău Slavă.

¹⁰³ Este vorba aici de o categorie specială de praznice, nu de prezența sau absența întâmplătoare a protosaltului (așa precum în Răsărit avem praznice cu Polieleu sau fără Polieleu).

¹⁰⁴ La finalul fiecărui psalm se rostește doxologia mică: *Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, / Precum era la început, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.*

P: Să ne rugăm pentru cei încercați și cei robiți,
S, C: Scoate pre Israil, Doamne din toate necazurile lui.
P: Trimite-le, Doamne, ajutor din locașul cel sfânt al Tău,
S, C: Și din Sion sprijinește pe ei.
P: Doamne, fii nouă turn de tărie,
S, C: De la fața vrăjmașilor noștri.
P: Doamne mântuiește pe Împăratul,
S, C: Și auzi pre noi în orice zi Te vom chema.
P: Doamne auzi rugăciunea mea,
S, C: Și plânsul meu să vie către Tine.
P: Domnul să fie cu voi.
S, C: Și cu duhul tău.
P: Să ne rugăm.

Collecta

P: Dumnezeu, Carele prin preaminunata Ta purtare de grijă rânduiești toate, cu umilință te implorăm să iei pământul acesta pre carele Cel Unul-Născut, Fiul Tău l-a sfințit cu Însuși Sângele Său, din mâinile vrăjmașilor Crucii lui Hristos, și să îl readuci pre el la creștineasca închinare, cu mi-lostivire așezând întru cărarea veșniciei păci, rugăciunile cele arzânde ale credincioșilor, făcute pentru slobozirea lui.

Collecta

P: Doamne, Te implorăm, povățuiește pre slujitorul Tău, Episcopul nostru (N), înmulțește asupra lui Darurile Harului Tău, pentru rugăciunile Fericitei și Pururea-Fecioarei Maria, de Dumnezeu Născătoarea, și ale tuturor Sfinților Tăi, ca să fie ferit de toate păcatele și să nu fie întinat de trecătoarele griji și astfel să se bucure de veșnica mântuire.

Collecta

P: Dumnezeu Atotțiitorule, te implorăm dăruiește slujitorului Tău, Re-gele nostru (N) sănătate minții și trupului, ca fiind întărit în fapte bune să se poată pururea învrednici a fi apărat de nebiruita Ta putere.

Acum toți se ridică (îngenunchiați fiind de la începutul Psalmului 78).

Dacă slujește episcopul¹⁰⁵ sau starețul (se rostește doar ceea ce este între paranteze drepte) diaconul va spune: Prinț al Bisericii, Păstor al oilor, binevoiește a binecuvânta pre cei încredințați ocrotirii tale.

Apoi întorcându-se către credincioși spune: Cu smerenie și cu dragoste [plecați-vă pentru a lua binecuvântare.

¹⁰⁵ Se spun acestea dacă slujește episcopul locului sau starețul mănăstirii în care se slujește.

Credincioșii răspund: Mulțumim Lui Dumnezeu.

După fiecare binecuvântare credincioșii răspund: Amin.]

Preotul așează pe Disc părțile (dacă este episcop, așezarea se face înainte de binecuvântare), în afară de una, cu care înseamnă, de trei ori, în chipul Crucii, gura Potirului, zicând:

P: Pacea Domnului + să fie pururea + cu + voi.

C: Și cu duhul tău.

Agnus Dei

S, C: Mielul lui Dumnezeu, Care iei asupra Ta păcatele lumii, miluiește pre noi.

Mielul lui Dumnezeu, Care iei asupra Ta păcatele lumii, miluiește pre noi.

Mielul lui Dumnezeu, Care iei asupra Ta păcatele lumii, dă nouă pacea.

Preotul, diaconul, ipodiatonul (cei doi slujitori se așează pentru a rosti Agnus, ca la începutul Liturghiei de-a dreapta și de-a stânga preotului, după rânduială) și ministrantul spun și ei acestea, cu glas mai domol, plecându-se de trei ori (pentru fiecare zicere).

La Liturghiile pentru cei răposați, în loc de “miluiește pre noi” și “dă nouă pacea” se spune “dă lor odihnă” respectiv “dă lor odihnă veșnică”.

Preasfânta amestecare

Apoi preotul spune: Fie ca această preasfântă (*face Semnul Crucii în Potir cu a treia Părticică*) + amestecare a Trupului și Sângelui Domnului nostru Iisus Hristos (*o pune în Sfântul Sânge*) să fie mie și tuturor celor care o vor primi, sănătate minții și trupului, mântuitoare pregătire pentru a dobândi viața veșnică, prin același Hristos Domnul nostru.

C: Amin

Sărutarea Păcii

Înainte de Sărutul Păcii, Preotul spune¹⁰⁶:

P: Doamne, Părinte Sfinte, Dumnezeule Atotțiitor și Veșnic, învrednicește-mă spre a mă împărtăși cu Preasfântul Trup și Sânge al Fiului Tău, Iisus Hristos, Domnul nostru, ca prin El să primesc iertarea tuturor păcatelor mele și să fiu umplut de Duhul Sfânt, de pacea Ta, că Tu ești singurul Dumnezeu și în afară de Tine nu este altul, Tu a cărui Împărăție și Stăpânie glorioasă rămâne în vecii vecilor.

¹⁰⁶ În a doua sursă (*Divine Liturgy*, Vol. 6, St. Peter The Apostle) în acest moment apare mai întâi următoarea rugăciune: **P:** Doamne, Iisuse Hristoase, carele ai spus Apostolilor Tăi: *Pacea Mea o dau vouă, pace las vouă, nu privi la păcatele noastre, ci la credința Bisericii Tale, și prin voia Ta împacă-ne, păzește-ne și unește-ne, Cela ce împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, viețuiești și domnești, Dumnezeu Unul, în vecii vecilor. C: Amin.*

C: Amin.

Acum Preotul sărută Corporalul în partea dreaptă a Potirului¹⁰⁷ și deasupra acestuia iar apoi dă sărutarea păcii diaconului, spunându-i:

P: Pace ție și Bisericii Lui Dumnezeu.

D: Și duhului tău.

Preotul dă apoi sărutarea păcii ipodiatonului. Ipodiatonul dă sărutarea păcii unuia dintre ministranți. Acesta sărută cu sărutul păcii, mai apoi, pe ceilalți ministranți. Înainte de a primi sărutarea și de a o dărua, fiecare se pleacă înaintea celuilalt.

Preotul dă Icoana Păcii (Pax¹⁰⁸) unui ministrant¹⁰⁹ care o poartă mai apoi (înveșmântată într-o pânză albă) și o dă spre sărutare fiecărui credincios (fără să se pronunțe vreun cuvânt).

Rugăciunile preotului de dinaintea Împărtășirii ¹¹⁰

După ce dă Icoana Păcii, preotul se roagă înainte de a se împărtăși. Ținând cu ambele mâini (împreunate) Trupul Domnului (Părticica cu care se va împărtăși el), el spune următoarele rugăciuni:

P: Dumnezeule și Tată, Izvorul și Obârșia a toată Bunătatea, Carele, mânat de milă fiind ai vrut ca Unul-Născut Fiul Tău să Se coboare întru cele mai de jos ale lumii și asemenea noastră să Se facă, Trup luând, pre Carele, eu, nevrednicul Îl țin aici, în mâinile mele, *(se pleacă de trei ori¹¹¹ spre Sfântul Trup, zicând:)* mă închin, Te proslăvesc și Te laud pre Tine, cu toată dorirea minții și inimii mele, și Te rog să nu ne părăsești pre noi, slujitorii Tăi, ci să ne ierți păcatele, ca să putem întru vrednicie, cu inimă curată și cu trup neîntinat a sluji Ție, singurului viu și adevărat Dumnezeu. Prin Același Hristos, Domnul nostru. Amin.

¹⁰⁷ Astfel apare în prima sursă (*The Liturgy of the Church of Sarum...*), în cea de-a doua însă se spune că preotul sărută mai întâi piciorul Potirului și apoi Corporalul în partea dreaptă a acestuia.

¹⁰⁸ Pax adică „Pacea” este o icoană (ea este din metal și are un mâner metalic, așezat pe verso, și Îl înfățișează pe Hristos în mod simbolic – în chipul unui Miel pascal). Ea va fi purtată de slujitori pentru a fi sărutată de către toți participanții la Liturghie. Această rânduială are rolul de a substitui sărutarea propriu-zisă pe care la începuturi credincioșii și-o dădeau unii altora.

¹⁰⁹ În prima sursă se arată că: diaconul (care stă în dreapta preotului) primește de la preot „pacea”, pe care o dă mai apoi ipodiatonului. Diaconul apoi o duce protopsaltului, iar acesta o duce mai apoi fiecărui membru al stranei, în ordinea rangurilor. La sărbătorile fără protopsalt, *pax* este purtată de diacon și este dusă spre a fi sărutată de membrii stranei.

¹¹⁰ În timpul rugăciunilor și împărtășirii preotului strana poate începe să cânte stihul Împărtășirii.

¹¹¹ Odată când rostește “mă închin”, odată spunând “Te proslăvesc” și a treia oară la ”Te laud”.

P: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul Dumnezeului Celui Viu, Carele, după voia Tatălui și cu împreună-lucrarea Sfântului Duh, prin moartea Ta ai dăruit viață lumii, Te rog ca împărtășindu-mă cu Preasfântul Tău Trup și Sânge, să mă izbăvești de toate spurcăciunile mele și de toate răutățile și să mă faci pururea ascultător poruncilor Tale; și nu mă lăsa a suferi veșnica despărțire de Tine, Mântuitorul lumii, Carele viețuiești și domnești împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, fiind Dumnezeu, în vecii vecilor. Amin.

P: Taina Trupului și a Sângelui Tău, Doamne Iisuse Hristoase, măcar că o primesc cu nevrednicie, să nu fie mie spre judecată și spre osândă; ci prin mi-
lostivirea Ta să-mi fie de folos spre mântuirea trupului și sufletului meu. Amin

Împărtășirea preotului și a slujitorilor

Înainte de a se împărtăși, preotul, acestea le spune Sfântului Trup, plecându-se:

P: Bucură-te veșnic, Preasfânt Trup a lui Hristos, ce ești mie îndulcire preadesfătătoare, înainte și mai presus de toate. Trupul Domnului nostru Iisus Hristos fie mie păcătosului Calea și Viața.

Preotul își face Semnul Crucii cu Părticica în dreptul gurii, rostind: În + numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin. Astfel, după ce rostește acestea, preotul se împărtășește.

Apoi cu mare evlavie, spune Sfântului Sânge:

P: Bucură-te veșnic, Băătură îngerească, ce ești mie îndulcire preadesfătătoare, înainte și mai presus de toate. Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos să fie mie păcătosului, leac al nemuririi pentru viața cea veșnică.

Preotul face Semnul Crucii cu Potirul în dreptul gurii, rostind: În + numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin. Astfel, după ce rostește acestea, preotul se împărtășește din Potir cu Sfântul Sânge, sorbind de trei ori și așa si ceilalți preoți împreună-liturgisitori, zicând aceleași rugăciuni.

Preotul îi împărtășește apoi pe diaconi (și ipodiaconi). El pune în mâinile (împreunate) fiecărui diacon Dumnezeiescul Trup, după aceea ei recită: Bucură-te veșnic, Preasfânt Trup și se împărtășesc. Apoi, fiecare diacon spune: Bucură-te Veșnic, Băătură îngerească, iar după aceasta preotul îi împărtășește pe rând din Potir.

Ministranții¹¹² primesc Dumnezeiescul Trup de la preot și Preascumpul Sânge de la diacon. Atât împărtășirea diaconilor, cât și cea a ministranților are loc lângă Sfânta Masă, în lateral.

¹¹² Alături de ministranți se împărtășesc și psalții și protopsaltul (în mănăstiri în strane stau monahii).

Ieșirea cu Sfintele Taine

Preotul și slujitorii ies din presbiteriu¹¹³ în următoarea ordine și rânduială: mai întâi un ministrant (cel care a ținut cădelnița) ducând vasul cu vin (care se bea după Împărtășire) și ștergarul (cu care se șterg credincioșii după Împărtășire), apoi doi ministranți ducând pâza pentru Împărtășire,¹¹⁴ pe urmă diaconul cu Sfântul Potir și, la sfârșit, preotul cu Dumnezeuiescul Trup.

Mărturisirea credincioșilor

După ce strana se oprește din cântarea stihului Împărtășirii, credincioșii se pleacă și rostesc:

C: Mărturisesc lui Dumnezeu, Sfintei Maria, tuturor Sfinților și ție, Părinte, că am păcătuit prea mult, cu gândul, cu cuvântul și cu fapta, din vina mea, de aceea rog pe Sfânta Maria, pe toți Sfinții și pe tine, Părinte, să vă rugați pentru mine.

Preotul răspunde: Dumnezeu Atotțiitorul să vă miluiască, să vă ierte toate păcatele, de tot răul să vă izbăvească, întru tot lucrul bun să vă țină și să vă întărească, și la viața cea veșnică să vă ducă.

C: Amin.

Preotul spune: Dezlegare și iertare de toate păcatele voastre, loc de pocăință adevărată, îndreptarea vieții, harul și mângâierea Duhului Sfânt să vă dea vouă Domnul Cel Atotțiitor și Milostiv

C: Amin.

Dacă este de față Episcopul el va răspunde credincioșilor în urma mărturisirii lor.

Împărtășirea credincioșilor

Strana cântă: Veniți popoare la Sfânta și Nemuritoare Taină, ca să jertfim. Cu teamă și cu credință să ne apropiem, cu mâini curate să ne împărtășim de darul pocăinței; căci Mielul lui Dumnezeu S-a adus pentru noi Jertfă Tatălui. Lui Unuia să ne închinăm, pe El Unul să-L slăvim, strigând cu Îngerii: Alliluia.¹¹⁵

În continuare se cântă stihul Împărtășirii (*Communio*).

Are loc împărtășirea credincioșilor. Cei doi ministranți țin deschisă pâza pentru Împărtășire sub Sfântul Potir.¹¹⁶

¹¹³ Ies din încăperea Altarului (presbiteriu), pe Intrarea cea mare a iconostasului.

¹¹⁴ E vorba de o pânză foarte lungă pe care cei doi ministranți o vor ține deschisă sub Sfântul Potir în timpul împărtășirii credincioșilor.

¹¹⁵ Antifon specific Ritului Galican, din vechea Liturghie de la Lugdunum (Lyon).

¹¹⁶ Aici rânduielile diferă. Ceea ce este comun în toate rânduielile, indiferent dacă se ține o pânză lungă sub Potir sau un Disc sau că se ține ca și în Răsărit un ștergar sub bărbia celui ce se împărtășește, este grija deosebită de a nu cădea pe jos nimic din Sfintele Sfinților.

Credincioșii se apropie, fac (cu atenție) o mică plecăciune, sărută mâna preotului, își spun numele și apoi primesc Preacuratul Trup al Domnului de la Preot și Preascumpul Sânge al Domnului de la diacon.

*Preotul împărtășind pe credincios spune: **Slujitorului lui Dumnezeu (N) să-i fie Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos spre iertarea păcatelor și spre viața veșnică.***

*Credinciosul răspunde: **Amin.***

După ce sunt împărtășiți, credincioșii primesc de la un ministrant vin și li se dă ștergarul pentru a se șterge pe buze.

După Împărtășirea credincioșilor, preotul, diaconul și ministranții se întorc în Presbiteriu. Preotul cu mare grijă și evlavie adună toate Fărămiturile de pe pânză, ștergar, Disc și de pe Corporale și le pune în Potir, pe care îl dă diaconului spre potrivire, apoi se pleacă puțin și cu evlavie zice:

P: Mulțumesc Ție, Doamne, Părinte Sfinte, Atotțiitorule, Veșnicule Dumnezeu, că m-ai hrănit pe mine cu Preasfântul Trup și Sânge al Fiului Tău, Domnul nostru Iisus Hristos, și mă rog ca această Taină a mântuirii noastre, pe carea eu păcătosul am primit-o, să nu fie mie spre judecată sau spre osândă din pricina nevredniciilor mele, ci spre sporirea trupului și a sufletului meu în viața veșnică. Amin.

Purificarea Sfințelor Vase¹¹⁷

După această rugăciune preotul merge în colțul din dreapta al Sfintei Mese, ținându-și degetele unite (pentru a nu scăpa vreo Fărâmă rămasă) și având Potirul între mâini. Ipodiatonul stă alături de el și toarnă în Potir apă și vin.

După această prima turnare preotul spune următoarea rugăciune:

P: Ce am luat cu gurile noastre, fă să cuprindem cu minte curată, Doamne, și fie ca darul acesta făcut în timp să ni se facă leac întru veșnicie.

Ipodiatonul toarnă apoi, deasupra degetelor preotului vin în Potir. Acesta consumă cu grijă ce a mai rămas, se șterge și zice:

P: Fie ca Împărtășirea aceasta, Doamne, să ne curățească de fărădelege și să ne facă părtași leacului ceresc.

După ce consumă ce a mai rămas, preotul așează Potirul cu gura în jos pe Disc, pentru ca dacă cumva a mai rămas ceva în Potir să se scurgă și să ajungă pe Disc. Apoi, plecându-se puțin (înaintea Sfintei Cruci de pe Sfânta Masă), spune:

P: Să ne închinăm Semnului Crucii, prin carele am primit Taina Mântuirii.

Preotul se spală apoi pe mâini, iar în acest timp diaconul împachetează corporalele. După ce s-a spălat pe mâini preotul revine în colțul drept al Sfin-

¹¹⁷ În rânduiala Sarumului sunt doar două purificări. În Ritul Roman, însă, sunt trei: la prima se toarnă doar vin, la a doua vin și apă, iar la a treia doar apă.

tei Mese. Diaconul ia Potirul, și îl duce la gura (la buzele) preotului, pentru ca dacă a mai rămas ceva să poată fi consumat.

După aceasta dimpreună cu ceilalți slujitori, preotul rostește stihul Împărtășirii (Communio). În tot acest timp, începând încă de la Împărtășirea credincioșilor (și chiar mai devreme, de la cea a preotului și a slujitorului) strana condusă de protopsalt a cântat stihul Împărtășirii.¹¹⁸

Stihul Împărtășirii (Communio)¹¹⁹: Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni. Iară ei, îndată lăsând mrejele mers-au după Domnul (Matei 4, 19-20).

După terminarea stihului Preotul își face Semnul Crucii peste chip și apoi se întoarce spre credincioși, își ridică puțin brațele și apoi își unește mâinile și spune:

P: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

Postcommunio

Apo se întoarce spre Sfânta Masă și spune:

P: Să ne rugăm. (Preotul rostește acum Rugăciunile de după Împărtășire (Postcommunio)¹²⁰. Numărul și ordinea sunt aceleași ca la Collectele care au fost rostite înaintea Epistolei).

P: Primit-am Doamne Dumnezeieștile Taine, bucurându-ne de prăznuirea Fericitului Apostol Andrei; rugămu-Te ca precum Sfinților Tăi le-au fost de folos spre slavă, așa și nouă să ne folosească la dobândirea iertării. Prin Domnul nostru. Amin.¹²¹

După terminarea rugăciunilor, preotul își face Semnul Crucii pe frunte, se întoarce din nou spre credincioși și spune:

P: Domnul să fie cu voi.

C: Și cu duhul tău.

Apolisul

Diaconul privind spre credincioși spune:

D: Mergeți, Liturghia s-a sfârșit.

C: Mulțumim lui Dumnezeu.

¹¹⁸ Trebuie spus că și acest stih precum celelalte din Liturghie se interpretează într-o manieră asemănătoare teriremurilor muzicii răsăritene (pe larg).

¹¹⁹ Stihul Împărtășirii (Communio) pentru sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei.

¹²⁰ În Postul Mare (în afara Duminicilor din Post, care oricum nu sunt considerate ca zile de post) după aceste rugăciuni mai urma încă o rugăciune, numită *Super populum*. Spre exemplu, iată rugăciunea primei zile de Luni din Postul Mare: **P:** (aceasta se spune mereu înainte de *Super populum*): *Capetele voastre Domnului să le plecați. P:* *Pierde, Te implorăm, Doamne, lanțurile păcatelor noastre, și de toate pre care le merităm din cauza lor cu milostivire, ne ferește. Prin Domnul nostru Iisus Hristos. Amin.*

¹²¹ Postcommunio pentru Praznicul Sfântului Andrei.

Dacă la Liturghie nu s-a cântat Gloria, diaconul spune privind spre Sfânta Masă:

D: Să binecuvântăm pe Domnul.

C: Mulțumim lui Dumnezeu.

La Liturghiile pentru cei răposați, diaconul spune privind spre Sfânta Masă:

D: Odihnească-se în pace.

C: Amin.

Placeat¹²²

După aceasta preotul, stând la mijlocul Sfintei Mese, cu trupul plecat și mâinile împreunate spune rugăciunea numită Placeat:

Fie bineplăcută Ție, Preasfântă Treime, slujba smereniei mele; și fă ca Jertfa aceasta pre care eu nevrednicul am adus-o înaintea ochilor Maiestății Tale să fie ispășitoare prin milostivirea Ta, Căla ce viețuiești și domnești, Dumnezeu fiind, în vecii vecilor. Amin.

Binecuvântarea finală¹²³

După terminarea rugăciunii Placeat, preotul se ridică, se întoarce spre credincioși și îi binecuvintează cu Semnul Crucii, spunând:

P: Să vă binecuvinteze pre voi Dumnezeu Atotțiitorul: + Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

C: Amin.

Procesiunea finală

După aceasta preotul se întoarce cu fața spre Sfânta Masă¹²⁴, o sărută, își face Semnul Crucii pe chip și spune: În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Apoi fiecare slujitor, începând cu preotul, face o plecăciune (genuflexiune). După aceea are loc procesiunea de ieșire de la Liturghie. Aceasta se face după aceeași rânduială ca și cea de la începutul Liturghiei.

¹²² Denumirea vine de la primul cuvânt cu care această rugăciune începe în limba latină (**Placeat tibi, Sancta Trinitas**).

¹²³ Această binecuvântare nu apare în majoritatea rânduielilor Sarumului care s-au păstrat până în zilele noastre, dar ea este prezentă în Ritul Roman și se pare că a existat și în rânduielile vechi ale Sarumului.

¹²⁴ Dacă binecuvântarea a fost rostită conform vechilor rânduieli; dacă nu imediat după **Placeat**, preotul se ridică și sărută Sfânta Masă.